

Молода Україна

журнал української демократичної молоді

РІК ВИДАННЯ IX

ЖОВТЕНЬ — 1959

№ 64

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

С. Голубенко:
ВЕЛЕТЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

Василь Онуфрієнко:
БЕЗ ДОМУ

А. Гара:
НЕЗЛАМНЕ ПОКОЛІННЯ

РВ:
ДЖОН СТЮАРТ МІЛЛ І ЙОГО
КНИГА "ПРО СВОБОДУ"

Ю. П.:
ЩЕ РАЗ ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ

В. Гребля:
УКРАЇНСЬКУ МОВУ НЕ СПІТКАЄ
ДОЛЯ КАРТАГЕНІ

Л. П.:
ПАМ'ЯТНИК БОГДАНОВІ
ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ — ОКРАСА
СТОЛИЦІ УКРАЇНИ

Вас. Онуфрієнко:
ТИРАНИ

Ю. Март.:
СІВЕРЩИНА

Ю. Криlach:
ЯК РЕПІН МАЛЮВАВ
"ЗАПОРОЖЦІВ"?

М. Задека:
ЧОГО ХВИЛЮЮТЬСЯ КИЇВСЬКІ
МОВОВИЗНАВЦІ?

І. Л.
ГОРДОЩІ АМЕРИКИ
"ЕМПАЕР СТЕЙТ БІЛДІНГ"

М. Ситник:
КОЛЯДНИК

***
ЯК ЛЮДИ НАВЧИЛИСЬ
МІРЯТИ ЧАС?

Ф. Г. Льюрка:
РОМАНС ПРО ЕСПАНСЬКУ
ЖАНДАРМЕРІЮ

***
МІЛЬЙОНОВЕ МІСТО З ОДНОГО
ЧОВНА

Д. Сергієнко:
ЗАМІСТЬ "РОДИНИ" —
СИБІР І КОЛИМА

П. Дорошенко:
У РІДКОЛІССІ

МОЛОДА УКРАЇНА

Видає Центральний Комітет Об'єднання Демократичної Української Молоді.

Редагує Колегія.

Умови передплати в Канаді:

На півроку \$1.75, на один рік \$3.00, на два роки \$5.00. В інших країнах рівновартість канадського долара. Ціна окремого числа 30 центів, а подвійного 40 центів.

MOLODA UKRAINA (Young Ukraine). A Ukrainian Monthly Magazine. Published by the Central Committee of the Ukrainian Democratic Youth Association. Subscription in Canada for 6 months \$1.75, one year \$3.00, two years \$5.00. Single issue 30 c, double issue 40 c.

MOLODA UKRAINA,
Postal Station "E", Box 8
Toronto, Ont., Canada.

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. S. Krywolap,
Box 1586 M,
G. P. O. Adelaide,
S. Australia.

В Аргентині:

"Porohy",
Casilla de Carreo 3184,
Buenos Aires,
Argentina.

У Франції:

Mr. S. Lewitcki,
Rue M. Dementroux,
Bat. — 4, Ese. — F/97
Centre Petit Pre,
Creteil, Seine,
France.
Post conto:
Paris c/c-8.286 — 55.

В Бельгії:

Mr. V. Vizir,
19 Place Hoover,
Louvain,
Belgium.

НА ОБКЛАДИНЦІ:

Львів. Галицька площа.
Мал. О. Губарева.

Звернення Голови ВО УНРади М. А. Лівичького через Радіо-Рим

В п'ятницю і в суботу 9 і 10 жовтня 1959 р. в рамках радіовисилань українською мовою при Радіо-Рим, передано наговорене на платівку звернення до українського громадянства на Батьківщині Голови Виконного Органу Української Національної Ради М. А. Лівичького такого змісту:

Українці і Українки на Батьківщині!

Цього року українське громадянство, що перебуває в різних країнах вільного світу, відзначає 250-ліття нещасливого для України Полтавського бою і смерти великого українського патріота і державного мужа, гетьмана Івана Мазепи. У нас на Батьківщині, в Україні, як казав Тарас Шевченко, "на нашій, не своїй землі" — українці не тільки не можуть віддати належної пошани гетьманові Мазепі, але мусять ще й зносити сфальшовані й зогиджені офіційною московською пропагандою ніби "історичні дані" про цього великого українця. Російський царський уряд, з почину царя Петра першого, того, що, як казав Шевченко, "розпинав нашу Україну", наказав підпорядкованій собі російсько-православній церкві щороку проклинати гетьмана Мазепу. Продовжуючи цю ганебну традицію російського царизму, совєтська Москва, що виставляє себе речником революційно-демократичних засад і оборонцем трудящих, також називає гетьмана Мазепу "зрадником", "запроданцем інтервентів" та речником "реакційної козацької старшини", що дбала мовляв, не про Україну й народні маси, а про свої власні маєстності. Та з цієї "зворушливої" єдності поглядів реакційної-царської і т. зв. "робітничо-селянської", "пролетарської" Москви проглядає той самий неприхований російський імперіалізм, поневолювач українського та інших народів, що їх Москва брутальним завоюванням позбавила свободи й незалежності.

За часів свого гетьманування Іван Мазепа дбав не тільки про розвиток тодішньої провідної української верстви — козацької старшини — але також про добробут всього українського народу, про його освіту, про розвиток мистецтва, опікувався українською православною Церквою

тощо. Але його зусилля в ділянці піднесення господарського й культурного добробуту України зводилися нанівець заходами Москви, що вже тоді розпаношилася в Україні й нещадно її під кожним оглядом визискувала. Тому мусів гетьман Мазепа всю свою увагу звернути на справу національно-державного визволення з-під горезвісної опіки підступного північного сусіда, що називає себе тепер "старшим братом".

Чи ж може бути "зрадником" той, хто підносить прапор боротьби за визволення свого народу з-під чужинського ярма? Та й супроти самої Москви не був гетьман Мазепа "зрадником", бо це московські царі прагнули зробити з України підлеглу Москві провінцію й потоптали неfortunну Переяславську умову, на підставі якої Україна все таки мала залишитися незалежною й рівною з Московщиною козацькою Республікою.

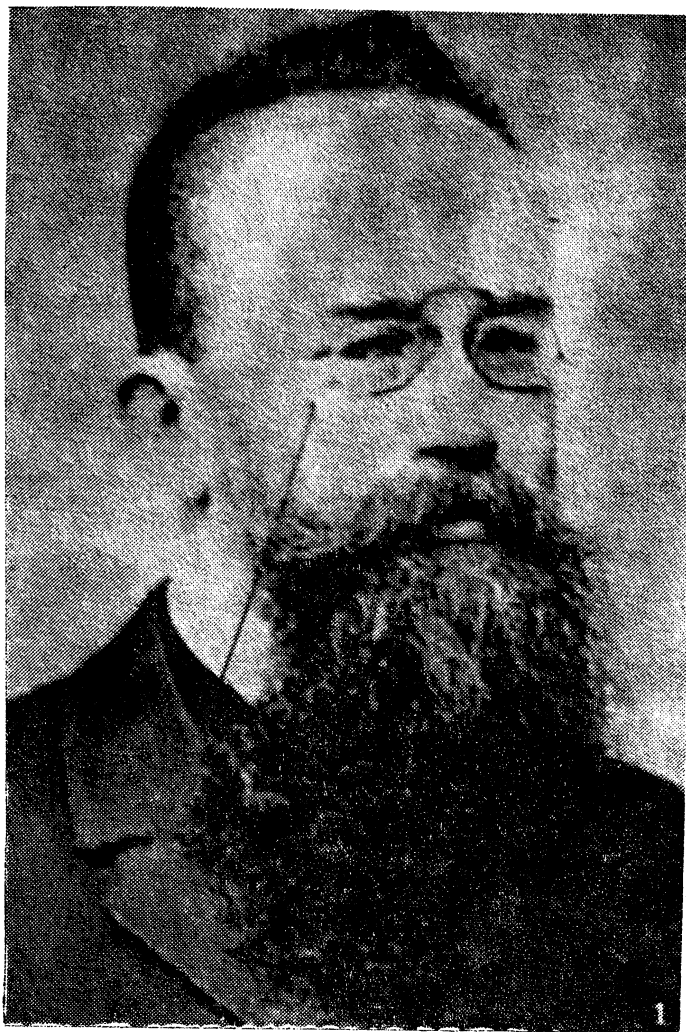
І чи можна назвати "запроданцем інтервентів" того, хто укладає союз з чужинцями, щоб спільними силами побороти ворога, що поневолює Батьківщину? Бо ж всякі спроби московсько-совєтської пропаганди утотожнювати шведів, союзників гетьмана Мазепи, з Гітлером — це знову ж таки фальшування й спотворювання історії: Швеція не мала тоді жодних зазіхань на територію України й визнала її окремою, незалежною державою на чолі з гетьманом Мазепою. Гітлерівська ж Німеччина хотіла обернути Україну в свою колонію й поставила в ній до влади свого сатрапа, Еріха Коха, який з найбільшою люттю переслідував саме українських патріотів, борців за вільну, незалежну Україну. Національні українці, українські самостійники, боролися проти Гітлера, вбачаючи в ньому не меншого ворога українського народу, ніж є ним імперіалістична Росія — совєтська чи якого б то не було локрою.

Що ж до того, що Мазепа й вірна йому козацька старшина посідали маєстності, то треба усвідомити собі, що в тій добі велика земельна власність була загальним явищем серед усіх народів, не виключаючи, звичайно, і Московщини часів царя Петра. Але в своїй українській дер-

(Закінчення на 3-ій стор. обклад.)

ВЕЛЕТЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ

У 25-ліття з дня смерті академіка
Михайла Грушевського

Є люди, велетенське значення яких для науки, для духового прогресу, для державного будівництва, взагалі для розвитку даної нації буває важко навіть оцінити, люди, які переростають свій час та свою добу і стають символами та дороговказами на майбутнє. Це люди, які своє життя вбачають у здійсненні поставленої мети, для яких боротьба за її реалізацію є насолодою, для яких творче горіння, невтомна, безнастання, здебільшого невдячна і тяжка праця є покликанням, які не бажають слави людської і вважають себе лише каменями на шляху поступу.

Саме до такої категорії людей можна і слід зарахувати великого українського вченого, класика нашої історіографії, публіциста і державного діяча академіка Михайла Грушевського, з іменем якого зв'язана ціла доба останніх десятиліть минулого століття та бурхливі роки початку нашого віку. Гарячий патріот своєї батьківщини, людина великого розуму і широкого світогляду, полум'яний соборник у широкому розумінні цього слова — Михайло Грушевський увесь свій величезний талант ученого, публіциста і державного мужа віддав на службу інтересам рідного краю.

Народився він 29 вересня 1866 року в Холмі і, маючи ледве 19 років, розпочав свою творчу працю на ниві письменства. Під псевдонімом М. Заволока вміщує Михайло Грушевський свої літературні нариси та оповідання: “Брехайль Джугур”, “Бідна дівчина”, “Ясновельможний світ” по різних українських часописах і альманахах. Знані також його драми на історичні теми “Хмельницький у Переяславі” і “Ярослав Осмомисл”, матеріалами для яких послужили події нашої минувшини.

Тяжке підневільне становище України, репресії царського уряду і відсутність будьяких умов для праці на користь рідному народові змушують Грушевського залишити непривітні кордони Росії і переїхати до Галичини.

Тут молодий, сповнений сил і кипучої енергії ентузіаст відразу відчуває сприятливі обставини для праці і розгортає широку наукову та видавничу діяльність, яка завдяки його наполегливості та великим організаційним здібностям відразу позначається великими успіхами.

Незабаром Грушевський стає головою львівського Наукового Товариства, очолює його “Записки” та інші публікації, як їх редактор та найвизначніший співробітник. Звернувши насамперед особливу увагу на видання “Записок Наукового Товариства”, він у короткий час досяг піднесення якості друкованих праць і надав цим виданням поважного європейського вигляду.

Михайло Грушевський невпинно дбає про все далішє покращення наукових видань, весь час поповняє їх своїми новими науковими працями та намагається згуртувати інших авторів з числа знаних на той час науковців. Він організує навколо цих видань поважне число визначних українських учених: Федора Вовка, Івана Франка, Івана Верхратського, Володимира Шухевича, приєднує до наукової праці й обдаровану молодь: Олександра Колессу, Володимира Гнатюка, Михайла Возняка, Кирила Студинського, Степана Томашівського, Івана Кривецького. Праця всіх цих учених була зосереджена в основному в ділянках історії, літератури та етнографії. Наукове Товариство підготувало велику кількість наукових праць і розвідок, збило безліч найцінніших джерельних матеріалів, документів і фактів, які стали необхідною основою для всякої дослідної праці в галузі українознавства.

Так, створене з приватної ініціативи українців, без будьякої урядової підтримки Наукове Товариство рівнем своєї діяльності та глибиною опрацьованих тем за першоджерелами швидко стало на рівні з кращими академіями науки передових західньо-європейських країн.

Ініціатором, душею і керівником усієї цієї праці незмінно був Михайло Грушевський. Він активізував досліди, своєю невтомністю давав приклад іншим, беручи сам жваву участь у роботі історично-філологічної секції та даючи взірць математично-природничо-лікарській секції. Від 1892 року під його

го керівництвом окремі секції періодично видають наукові збірники. Виходять: "Джерела до історії України-Руси", "Історична бібліотека", "Пам'ятки української мови і літератури", "Матеріали до української бібліографії", "Етнографічний збірник", "Матеріали до українсько-руської етнології", "Українсько-руський архів", "Студії з поля суспільних наук і статистика" і "Хроніка Наукового Товариства". Про великий розмах видавничої праці свідчив хоч би той факт, що в одному лише 1912 році видано 24 книги на 312 друкованих аркушів.

Вся ця велетенська наукова і видавнича праця провадилась без великих фінансових витрат, без допомоги держави, тільки завдяки енергії і невтомній праці згуртованих у Товаристві вчених, яких скрізь і в усьому очолював Михайло Грушевський. Він збуджував нові сили й енергію, підносив нові думки, керував усім творчим процесом, був прикладом працьовитості і відданості загальній справі.

В цих роках Грушевський створює свою величну капітальну працю, монументальну багатомову "Історію України-Руси", цю справжню перлину, що увінчала його наполегливу творчу діяльність і зробила неоцінений внесок у скарбницю нашої історичної науки.

Опрацювавши за першоджерелами колосальний матеріал, зібравши, вивчивши та проаналізувавши всі праці своїх попередників та сучасників в галузі української історіографії, Грушевський ґрунтовно перевіряв усі їх дані та твердження, критично опрацював їх і вклав у рамки власної історичної схеми, яка набула стрункого, переконливого вигляду і розкрила суцільний історичний процес розвитку українського народу від доби самостійного існування нашої держави за княжих часів через добу польсько-литовського панування до створення козацької держави.

Всупереч твердженням москвофілів Грушевський не побоявся на весь голос назвати київських князів українськими. Коли перед ним усі російські історики-дослідники, починаючи від Карамзіна, доводили, що після занепаду Києва в наслідок татарської навали, мешканці столиці перейшли на північ і зосередились у Суздальській Русі, де повстав новий центр об'єднання всіх східно-слов'янських земель — Москва, Грушевський науково довів, що українське життя не припинялось у Києві і після татарського погрому, що й перед тим з огляду на небезпеки постійних нападів степових кочовиків культурні сили столиці поступово стали переноситись поза сферу досягу наїздницьких наскоків — на захід, у Волинь та Галичину, чим обумовили великий культурний розвиток Галицько-Волинської держави часів князя Романа, короля Данила, Льва і Юрія, коли зросли нові великі міста Львів, Холм та інші, а культурна праця досягла такого рівня, як у кращі часи існування Києва.

Грушевський також ствердив, що переселенці з Києва на північ, які зосередились у Москві, не можуть вважати себе безпосередніми спадкоємцями первісних українців-киян, бо оселившись на півночі, змішавшись там з розкиданими навколо фінськими і монгольськими племенами (чудь, мордва, чемерис), вони расово й антропологічно з бігом ча-

су стали різнитись від справжніх наддніпрянських слов'ян, перейняли від фінів і монголів їх войовничість, потяг до грабіжництва, жорстокість і кровожерність, обумовлену основним джерелом до існування — мисливством і ловами на звірів у північних лісах, і остаточно втратили риси вдачі, притаманні мирному українцеві-хліборобові, натомість стали самі хижі і ненажерливі.

У своїй праці Грушевський переконливо довів, що в культурному відношенні український народ стояв незрівняно вище від москалів, що культурні впливи з Заходу йшли до Росії через Україну, чим ствердив залежність російської культури від української, дав нові оригінальні характеристики визначним постатям з нашої історії, заперечуючи і відкидаючи помилкові погляди та концепції, що припускались до того в історичній науці.

Історична праця Грушевського ствердила державність української нації та відокремлений від москалів самобутній розвиток нашого народу з давніх століть.

З метою популяризації української історії серед чужинців Грушевський видає короткий "Нарис історії українського народу" французькою, німецькою і російською мовами, зокрема в німецькій мові вийшов цілий перший том його фундаментальної "Історії України-Руси", а в російському перекладі її окремі розділи: "Київська Русь", "Козацтво" та інші, а науково-популярне видання "Ілюстрована історія України" українською та російською мовами в десятках тисяч примірників давало правдивий огляд минувшини нашого народу.

Так само великий вклад вніс Михайло Грушевський і в ділянку вивчення історії українського письменства. Поруч капітальної праці з історії старої української літератури, де він дав прекрасний опис нашого фолкльору — народної пісні та обрядової поезії, Грушевський у 1898 році заснував і очолив великий місячний журнал "Літературно-Науковий Вісник", що відкрив нову еру в усьому українському національно культурному житті. В ньому вміщалися кращі зразки української поезії, прози й драматургії тих часів, а також рецензії та огляди. Сам Грушевський друкував там літературні характеристики і критичні оцінки творів наших письменників, а також систематичні огляди біжучого українського життя в Галичині "Листи з-над Полтви", які підписував він псевдонімом Обсерватор.

У "Літературно-Науковому Віснику" виступав Грушевський і як публіцист, уміщуючи майже в кожному числі журналу свої статті на громадсько-політичні теми. Предметом загальної уваги не лише українських читачів, але й чужинців стали його статті "З біжучої хвилі" та "На українські теми", де кожне українське питання розглядав учений завжди під національним поглядом, виявляючи в них широкий діпазон знань, ерудицію та темпераментність пристрасного публіциста і безкомпромісного борця.

Коли почалась революція 1905 році і обумовлений нею національно-визвольний рух на Україні, Грушевський з запалом народного трибуна кликав усе свідоме громадянство до рішучих дій, проголошуючи, що тепер треба діяти і не марну-

вати жодної хвилини. Він писав: “Де ви, передові репрезентанти, генерали й полковники українства, що не писали по-українськи, бо “не володієте” українською мовою, не брали участі в дотеперішнім науковим і літературним рухові на галицькому ґрунті, бо вважали, що “малорусский вопрос должен быть разрешен на русской почве”, — чого мовчите тепер, коли настала пора рішати його “на русской почве”, коли прийшов час вияснити, пропагувати його на вашій звичайній російській мові, в тих близьких і милих вам російських ліберальних кругах? Чому не користуєтесь тепер із тих зв'язків, які в'яжуть вас із російськими ліберальними кругами, з різними органами російського лібералізму, щоб у них вияснити кривди, потреби й дезидерати українства?.. Які перешкоди вам тепер заважають? Чим покриваєте ви перед своєю совістю, перед людьми, що вас оточують, своєю пасивністю, своєю байдужістю супроти своєї суспільності, свого народу? Чим оправдуєте своє недбальство в критичний час, коли земля горить під ногами й Україна може безповоротно бути поминеною при перестрої відносин Росії?” Пройнята такими закликами його стаття “Конституційне питання й українство в Росії” була на той час конкретною програмою дії.

Палким бажанням Грушевського, як ученого і публіциста, було одне: “Українці мусять стати нацією, коли не хочуть зостатися паріями серед народності”. Так висловився він у черговій полум'яній статті “Українство і питання дня в Росії?”

Своєї кипучої публіцистичної праці не кинув Грушевський і після поразки революції, натомість ще наполегливіше кидав у народ вогненне слово, будив приспане сумління, підпорядковував цьому і свою наукову працю, і організаційну діяльність, і публіцистичну роботу.

Як справжній духовий провідник нації, він висловлював далекойдучі думки про зв'язок і майбутнє життя населення всіх українських земель, пропагував ідею всеукраїнського об'єднання. Живучи в Галичині, Грушевський не пориває тісних зв'язків з Наддніпрянською Україною, натомість поширює і поглиблює ті зв'язки й у творчому єднанні, в спільній праці представників усіх частин українського етнографічного терену бачить силу, міць і майбутнє української нації.

“Всеукраїнство, або український універсалізм, тісне єднання всіх частин української землі і підпорядкування всіх різниць, які їх ділять, спільній, єдиній цілі — національному розвоєві являється кінець-кінцем не тільки бажаним, само для себе ідеальним, так би сказати, але й для потреб місцевого життя її частин, для їх ближчих цілей і завдань”, — писав він у статті “З новорічних думок”.

В об'єднанні і спільній творчій праці населення окремих українських земель, розділених державними кордонами і широкими просторами, бачив Грушевський єдиний вірний шлях до майбутнього відродження нації і тому пропонував “почуття єдності”, “солідарности, близькості”, нещадно критикував усе, що приводило до розбиття, громив старе галицьке “рутенство”, наголошував на потребу консолідації всіх національних сил. Ті самі погляди пропагував великий вчений-патріот і з переїздом зі Львова до Києва.

Київ. Софіївський майдан.

Невтомна праця Грушевського раптом зазнала великих потрясень з вибухом першої світової війни. Репресії влади, що впали на українське громадянство з перших днів війни, перетворення України на пляцдарм воєнних дій, жах російської навали в Галичині і знищення культурних надбань українського народу справляють на великого вченого гнітюче враження.

Російський уряд намагався знищити всілякі прояви українського національного руху і тому переслідував українських діячів науки і культури. Не минула лиха доля і Михайла Грушевського. Його ув'язнюють і він чотири місяці просидів у Лукіянівській тюрмі в Києві, потім був засланий до Симбірська, а згодом до Казані. Пізніше Грушевському дозволили жити в Москві. Всі ті події не зломали великого вченого. З надзвичайним завзяттям і наполегливістю він продовжує свою велику працю, в таких несприятливих умовах вивершує восьмий том “Історії України-Руси”, бере активну участь у житті місцевої української громади, наголошує зв'язки з Києвом.

Революція 1917 року і новий розмах українського національно визвольного руху висуває Грушевського до керми політичних подій. Він повертається до Києва, бере найактивнішу участь у визвольному русі відродженої нації і стає першим го-

ловою першого парламенту України — Центральної Ради. В цей відповідальний історичний період вся діяльність великого вченого-борця спрямована на те, щоб довести народні маси до переможного кінця, тобто до створення своєї самостійної держави.

Грушевський наголошує право України на самовизначення і вимагає для свого народу цього права та декларує, що воля українського народу не означає панування його над іншими народами, що живуть на українській землі. У статті "Народностям України" він запевняє всім національностям свободу в їх національно-культурному розвитку та забезпечення їм усіх прав.

Стоячи біля керми воскреслої держави, Михайло Грушевський розгортає велетенську працю по державному будівництву. Під його безпосереднім проводом розробляються і проголошуються Перший, Другий та Третій Універсали і нарешті в напружені січні дні 1918 року на історичному засіданні Центральної Ради в Києві під його головуванням схвалюється Четвертий Універсал про цілковиту самостійність України.

Змушений ходом воєнних подій залишити разом з урядом столицю, Грушевський переїздить на Волинь і за його безпосередніми вказівками підписується берестейський мир про закінчення війни між Україною і центральними державами.

Повернувшись незабаром до Києва, Грушевський продовжує кипучу працю по відновленні зруйнованого державного апарату, обіцяє проведення соціальних реформ, зокрема земельної, на яку так напружено чекало селянство.

На похоронах загиблих героїв з-під Крут, тіла яких були привезені до Києва й у березні 1918 року поховані на Аскольдовій могилі над Дніпром, Михайло Грушевський виступив з промовою, говорячи до батьків і рідних поляглої молоді: "Стримайте ваші сльози, які котяться. Ці юнаки покла-

ли свої голови за волю вітчизни, і вітчизна збереже про них вдячну пам'ять у віки вічні".

У висліді гетьманського перевороту і дальших подій Михайло Грушевський залишає рідні землі, але на початку 1924 року він повертається з еміграції на Україну.

Використавши всі легальні і нелегальні можливості в нових умовах, Грушевський розгорнув велетенську працю. Він очолив історичну секцію Всеукраїнської Академії Наук, згуртував навколо себе сотні талановитих молодих дослідників на полі української науки, культури і літератури.

Великий журнал "Україна", збірники "За сто літ", численні наукові видання під його редакцією, змістовні розвідки і статті великого вченого і численних учнів його школи — все це мало величезне значення не тільки для розвитку української науки, але й для пропаганди ідей української державності.

В 1929 році почався погром українства. Переслідувань зазнає і Михайло Грушевський. Наприкінці 1934 року змучений і знесилений вчений помер на чужині. Монументальна "Історія України-Руси", як і багатотомова "Історія української літератури" залишилися недокінченими.

Фундаментальна спадщина великого вченого відіграла величезну роль в розвитку української науки і поклала міцний підмурок під велику будову української держави. Славне ім'я велетня української науки Михайла Грушевського та його ідеї живуть і житимуть у серцях українського народу. Наша нація черпає і черпатиме з його великих джерел науки правду про минуле України і, вивчаючи його спадщину, поглиблює свою національну свідомість, запалюється патріотизмом і гордістю за своїх предків, за свій народ, що мав таку славу історію, таке героїчне минуле і який, без сумніву, матиме не менш світле майбутнє.

Сергій Голубенко

Вас. ОНУФРІЄНКО

БЕЗ ДОМУ

Дах і стіни, і двір — це не дім ще, щоб жити,
Відчуваючи щастя, якого ждемо,
Що загляне у двері, в вікно незакрите,
Довгожданне, якось непомітно, само.

Що той двір, коли він острівцем непомітним,
Чи оазкою тихою став на роки,
Наче гілка зелена птахам перелітним,
Що вже знали й сухі, і зелені гілки.

Та тоді, коли крила, знайшовши спочинок,
Набиралися сили — і в сонце, і в грім
Прямували туди, до далеких хатинок
У нестримному й довгому леті своїм.

Ну, а ми? Вже й ровесників свіжі могили,
Мов коріння, поклали у землях чужих,
Й прочуття пробігає по серці немиле,
Що, можливо, й ми ляжемо там, коло них.

Та думками живем! Заглядаємо в роки,
Що лежать десь попереду, — хто лише зна,
Що там буде — чи воєн видіння жорстоке,
Чи холодного спокою сутінь нудна.

Обростатимем мохом дрібного достатку
І чекаючи звідкись страшної луни,
Оживлятимем в пам'яті вицвілу згадку
І надії на щось, що постане з війни.

Ні, не знатимем спокою!.. Може, внучата,
Що не чули грози з-за фарбованих стін,
Будуть думати, що знайдена мандрами хата —
Це щабель до якихось щасливих вершин.

Їхні душі цілющим дощем не сполосне
Наша згадка про те, чим живем ми завжди.
Може, наша любов — почуття найдорожче —
Буде їм лиш відлунням чужої біди.

22. 9. 1959 р.

Анна ГАРА*)

Незламне покоління

Жовтневе повстання в Угорщині 1956 року справедливо називається революцією молоді. І, якщо підрахувати жертви боїв, то ми побачимо, що пересічний їх вік є нижчий від 30-ти років. Це молодь Угорщини, генерація повоєнних років, виявила шалену мужність повстати проти влади, яка мала у своїм розпорядженні 200 дивізій.

Яку долю мала ця генерація, якими шляхами вона йшла? Не є нецікавим накидати тут коротку історію угорської молоді повоєнного часу. Рік 1945: війна програна, тисячі молодих людей, що під примусом або з фальшивого ентузіазму пішли на фронт, загинули, старий режим з усіма старими ідеалами (якщо такі взагалі були) став звалищам.

Є більше, ніж самозрозумілим, що молодь пристає до нових ідей. Горстка осіб, яка вже давніше почала була розбудовувати демократичний рух (молоді робітники, "колегіати", сини селян та робітників, які самотужки добились до університетів, а також молоді інтелектуалісти, марксисты, "народники" і радикально мислячі громадяни), намагається створити єдину організацію молоді. Ця організація має великий успіх, але заламується через інтриги комуністів. Молодь розпадається на партійні групи.

Перші повоєнні роки створили сприятливий клімат для розгорнення можливостей цієї генерації. Тут міг би бути заакцентований, мабуть, як найкращий приклад, рух "колегіатів": з малого колегіюму (студентський гуртожиток і одночасно, сказати б, народний університет) цей рух упродовж неповних двох років поширився на 150 учнівських та студентських гуртожитків, які стали не тільки житлами для їх мешканців, а й політичними та життєвими школами. В 1949 р. цей рух зазнав атак з боку ЦК комуністичної партії, як "тітоїстська" група, і скоро після цього був розігнаний.

Подібна доля спіткала гуртожитки молодих робітників, що їх з ентузіазмом створила самотужки ця генерація: спровоковані комуністами суперечки між соціал-демократичними і комуністичними молодими робітниками привели і цей рух до розпаду. Давні молодіжні організації — наприклад, дуже популярний в Угорщині за передвоєнного часу скавтський рух — були також розпущені ще перед захопленням влади комуністами. В 1948 р. окремі організації зробили ще раз спробу досягти єдності; але нова організація перейшла незабаром у руки комуністів і в 1949 р. була розтоплена в єдиній комуністичній організації ДІС, яка звичайно називала себе з гордістю "угорським комсомолом".

Отже цій генерації було дано лише три неповні роки, впродовж яких вона була спроможна вільно розгортати свої таланти і пляни. Бо наступні роки були для молодіжного руху "тьмою єгипетською". Існувала "згляйхшальтована" комуністична організація молоді, — але існувала вона тільки у звітах партійних секретарів і газетних повідомленнях. На-

справді вона складалася з невеликої кількості комуністів (або, краще сказати, кар'єристів та донощиків), які виконували на фабриках і в школах функції агентури партійної контролю, і тисяч молоді, що їх примусили вступити до цієї організації. Провідники молоді за попередніх років були відтиснені. Якщо вони були затавровані як "змовники" або "ухильники", вони опинялися в таборах примусової праці. А ця сповідна організація працювала по-дилетанському і по-лицемірському.

Тим часом режим робив своє. Школа, преса, радіо не давали нічого, крім пропаганди. В школах більше говорили про Сталіна та Ракоші, ніж про математику; все залили антирелігійні, "антинаціоналістичні" та антитітоїстські гасла. Здавалось, що молодь запала принаймні в апатію, що вона навчилася кривити душею і, удаючи правдивість, уникла дальшого "ідеологічного масажу". Але за цією сповідністю відбувалася ферментація. Ті, що колись захоплювались, впізнали справжній стан речей у країні; ті, що підросли, понесли в серці тягар лихоліття і розпачу.

Літо 1956 р. показало, якими могутніми були ці сили. Горстка молодих інтелектуалістів створила клуб ім. Петефі (формально в рамках ДІС-у), і дискусії в цьому клубі згуртували опозиційні сили. Це була якраз "середня генерація", яка намагалася будувати нове вже в перші роки по війні, а тепер знову зішлася тут і встановила контакт з молодшими річниками. Один член цієї генерації був першим, хто відкрито кинув в обличчя Ракоші обвинувачення, що той є зрадником соціалізму та угорської демократії (сьогодні він спокутує цей мужній вчинок в тюрмі). Колишні "колегіати" вели перед у цих гарячих дебатах (більшість їх пожертвувала своєю свободою та життям, а в кращому разі — батьківщиною), а слухачами були студенти і сини робітників та селян. Уявлювані "кадри" режиму стали по боці "еретиків" та опозиції. Про тон і програму цих дебат ми тут не будемо говорити. Скажемо тільки, що це були духові пробоєвики жовтневого повстання.

Всюди відомо, що це повстання виникло з демонстрацій молоді та студентів і що духовою рушійною силою його явно була молодь. Вона билася на вулицях, вона дала програму і вона ж понесла найбільші жертви...

Після здушення повстання новий режим зробив усе для того, щоб приборкати молодь. Демократичні організації, які були відновилися, розпущено і створено комуністичний союз молоді (КІС). Університети "прочісано", "ненадійні елементи" вигнано, а решту присмирено терором та загрозами. Сьогодні серед угорської молоді знову панує "спокій".

Але про те, що угорська молодь не забула про боротьбу за свободу, за нові і одночасно старі ідеали, свідчать раз-у-раз "відкривані" змови, арешти і той факт, що цю молодь не можна було злати впродовж десяти років. Незламною вона і залишиться.

*) Анна Гара — студентка історії, кол. співпрацівниця Революційної студентської ради Будапештського університету.

Джон Стюарт Мілл і його книга "Про свободу"

Сто років минуло з того часу, коли появилася книга під назвою "Про свободу". Її автор — англійський філософ Джон Стюарт Мілл виступив у цьому творі як палкий оборонець свободи людини. Він дав теоретичне обґрунтування для підставової ідеї демократичного устрою: людина має беззаперечне право бути вільною. Що стосується її тіла й її духа — вона незалежна. Основні думки цього твору сьогодні ще більше актуальні, ніж вони були сто років тому.

— ** —

В наш час, як і раніше, ідеї грають поважну роль у житті людства. Коли ми, наприклад, придивимось ближче до демократії, то побачимо, що вона не має якоїсь однієї віри, чи авторитету, якому всі повинні поклонятися. Тоталітарні устрої, незважаючи на те, якого вони зафарблення, завжди мають щось на зразок святого писма і завжди покликаються на нього. Головні пункти кожної тоталітарної ідеології, звичайно, сформульовані дуже виразно і завжди спираються на те чи інше наукове або псевдонаукове джерело. Наприклад, гітлеризм мав свій "Майн Камф" і свій "Міт 20-го століття" Розенберга. Комунізм також має свій рід "біблії"... В протизага цього демократія нічого такого немає.

Це спостереження правильне. Але в цьому нічого нема дивного. Якби демократія проголошувала якусь одну догму, або постійно покликала на якогось одного мудреця, що "поїв усі розуми", або базувала своє існування лише на якійсь одній книжці, в якій викладено всі мудрості, то тоді демократія заперечувала б сама себе й йшла б в розріз з народоправством. З цієї причини є не один, а багато філософів демократії, що по-різному дивляться на демократію. Наприклад, англійський філософ Берtrand Рассел обґрунтовує свої погляди на демократію інакше і за допомогою інших аргументів, ніж американський філософ Джон Дюї, або протестантський філософ в Америці Ренолд Нібур.

Однак, це не означає, що вони не визнають спільних поглядів. Між ними до певної міри є згода. Але вона стосується перш усього політичних інституцій демократії, а не доктрин. Наприклад, усі згадані мислителі і багато інших філософів демократії визнають засаду свободи наукових дослідів і свободи проголошення різних поглядів. Ця засада забезпечує їм право провадити досліди і не погоджуватись один з другим у поглядах навіть відносно самої демократії. Нема якоїсь однієї праці, що її вони визнавали б за святу і цитували б її без кінця.

Хоча в демократичних країнах не існує якоїсь зобов'язуючої всіх "демократичної енциклопедії", однак існує цілий ряд праць, що в минулому являли собою зворотні пункти в формулюванні і поширенні демократичної ідеології. Наприклад, — великий англійський поет Мілтон і його аргументи на тему свободи мислі.

Таких книжок, що відіграли важливу роль у розповсюдженні ідей демократії, як в минулому, так і тепер, є багато. Цікаво, чи можна б скласти список найважливіших з них.

Це не легко зробити. Для цього в першу чергу треба б згадати мислителів, що створили ґрунт для Французької Революції, духового батька американської революції Джона Лока, Канта і багато письменників XIX століття. Сягнувши далі в минуле, не можна поминути також мислителів стародавньої Греції. До найважливіших мислителів недавнього минулого належать англійський філософ XIX століття Джон Стюарт Мілл.

— ** —

Мілл заслуговує на велику увагу. Його праці, хоча писані багато років тому, і сьогодні лишаються актуальними, бо в нашому столітті проблеми, що ними займався Мілл, набрали великої важливості, особливо в тоталітарних країнах. Тому варто дещо конкретніше висвітлити тези Джона Стюарта Мілла, а зокрема ті, що стосуються свободи.

Головна теза звучить так, що єдиною розсудливою політикою у галузі інтелектуального життя є забезпечення цілковитої свободи проголошення різноманітних поглядів. Будь-яке обмеження інтелектуальної свободи шкідливе для суспільства як такого. Той, хто дбає про добро суспільства, мусить боротися за свободу мислі.

Поклонники тоталітаризму напевно сказали б, що це неправда. Вони напевно твердили б, що суспільне добро вимагає свободи виголошувати правду, а не свободу ширення будь-яких поглядів. Фальшивих поглядів ширити не можна, кажуть звичайно тоталітаристи. А що таке правда, а що брехня це також одним їм дано судити. Тому цензура необхідна, а толерантність треба засуджувати.

Джон Мілл — хоч писав і довго перед тим, як появилися доктрини цього роду — дає добру відповідь на такий аргумент. Він розглядає дві можливі ситуації: Наприклад, учений проголошує погляд, що суперечить загально прийнятим нормам. Але він вважає свій погляд правильним. Він твердить, що суспільству корисно поширювати його погляд. Вільна дискусія викаже, хто має рацію. Здушення непопулярного погляду лише тому, що більшість думає інакше, було б шкідливе.

Якщо мислитель має рацію, якщо його погляд правильний, то звичайно, він перемаже, він здобуде собі прихильників і поступово його вчення поширяться серед суспільності.

В цьому випадку Мілл каже, що поки якийсь погляд не сформульовано, не перевірено і не опубліковано для критики, доти ніхто не може знати, чи він правильний чи фальшивий. Тому Мілл вважає, що потрібна свобода думки. Правда не боїться критики, не боїться дослідів. А той, хто шукає її чесно — не мусить боятися фальшивих поглядів. Вони всерівно в остаточному рахунку програють перед силою правди. У свободі проголошення навіть фальшу — зміцнюється правда. Кожне гасло треба перевіряти і критикувати для того,

Делегати-учасники ІХ-го З'їзду ОДУМ-у США у
Філадельфії. Вересень 1959 р.
Фото П. Лимаренна.

щоб воно було зрозуміле, а не звучало необґрунтованою, порожньою фразою. Джон Стюарт Мілл каже, що критика ніколи не шкодить. Навпаки, вона скріплює суспільство, вчить правди і стимулює прогрес. Значить, висновок Мілла такий, що всяка толерантність ліпша від цензури. Він протиставить толерантність примусові і цензурі.

Але проти теорії Мілла можна висунути цілий ряд сумнівів. Поперше, його аргументи можуть переконати тільки тих, хто ставить на перше місце добро цілого суспільства. Але не всі приймають такий висновок. Наприклад, тоталітарні режими, — хоч постійно і деклямують про всенародне щастя, — вони дбають лише за інтереси правлячої групи, а не всього суспільства. Послідовник тоталітаризму собі в душі думає: "Можливо толерантність, чи суспільна терпимість і добра для всього суспільства. Але мене не цікавить користь всього суспільства, мене цікавить моє власне добро і добро моєї родини. Тому мені ліпше жити, коли правда знаходиться під замком".

Дуже можливо, що тоталітарні верховоди так думають, але вони ніколи так не говорять. Вони, звичайно, твердять, що готові вмерти для добра всіх. Якби вони були ширі, то підтримували б аргументи Мілла про свободу мислі і публікації.

Погляди Джона Стюарта Мілла насувають ще одну думку. Як і інші філософи ХІХ століття, Мілл також оптимістично вірив у прогрес та розвиток демократії на світі. Тимчасом у нашому столітті народилися тоталітарні устрої, про які Мілл не думав.

Незаперечно так. Але це не змінює правильності його аргументів. Що більше. Оптимізм інших теоретиків демократії був обґрунтований. Незалежно ні від чого, сучасні засоби придушення незалежної мислі не такі то вже й успішні. Навіть там, де владі служить вся преса, література, школи і терор, — навіть там є одиниці, що мислять самостійно. Страх комуністичного керівництва перед ревізіонізмом є найліпшим доказом цього. Не даром стара приказка говорить: "Правда як олива — завжди впливає на поверхню".

РВ

ЩЕ РАЗ ПРО УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Актуальною в Америці є справа створення катедри українознавства при одному з університетів, ідуть намагання зібрати фонди на цю потребу. Безперечно, фонди потрібні, але ще більше потрібні слухачі, потрібне зацікавлення українською мовою, особливо молоді українського походження.

Справа знання української мови і зацікавлення нею — це справа і молоді і батьків. Молодь часто не розуміє вартості й доцільності цієї справи, а батьки також часто не усвідомлюють доцільності, або, усвідомлюючи, не знають, як переконати в цьому своїх дітей.

І сидять старші, мріючи про той час, коли "вернемось до Львова, наб'ємо Ваньці морду", та гонять як примару від себе думку про те, що коли справді колись доведеться вертатися до Львова, то їхні діти не вмітимуть навіть з рідною бабунею порозумітися.

Питання: Чому вивчати українську мову? Залиши́мо збоку такі "старокрайові сантименти", як те, що вже сам кровний наш зв'язок з Україною і її народом, нам цілком зрозумілий і природний етично-моральний обов'язок любити мову і культуру наших батьків, наказували б нашій молоді в Америці вивчати українську мову. Поставмо питання в практичній площині: Чи корисно будь-якій людині знати більше як одну мову? Кожен відповість, що так. Американці щойно тепер зогляділися, як мало з них знають чужі мови, і починають у посліху їх вивчати. Молоді люди, які знають чужі мови, тепер у великому попиті в кожній ділянці національного життя: в шкільництві, у війську, в державній службі, в торговельних підприємствах.

Яку ж мову, крім англійської, варто знати? Один з моїх знайомих, українського походження, але народжений тут хлопець, пішовши до війська, написав в одному з перших листів додому: "Тату, як я жалію, що не навчився української мови вдома! Вона тут мені дуже й дуже пригодилася б". Чужі люди, довідавшись про ваше національне походження, відразу питають: чи ви знаєте мову своїх батьків? Це ж природно, бо ж природно сподіватися від людини, а зокрема освіченої людини, зацікавлення мовою своїх батьків і пошани до цієї мови. Зрештою, вивчення української мови, як другої, крім англійської, є природне і тому, що її найлегше вивчити, маючи змогу чути її і розмовляти нею в хаті.

Дехто не вчиться української мови, бо не бачить ніякої її практичної вартості. Поперше, коли б українська мова не мала ніякої практичної вартості, її не вчили б у військовій школі мов у Монтерей, де її вивчають навіть неукраїнці. По-друге, російська мова до недавнього часу також не була популярна в Америці, а гляньмо, що діється тепер! Ніхто не знає, що буде завтра. Як-не-як, Україна перша природними багатствами і друга величиною країна на Сході Європи. Вільна Україна матиме дані стати політично і стратегічно ключовою державою на перехресті Європи і Азії, однією з найбагатших країн Європи (на це недавно звер-

нув увагу кореспондент "Нью Йорк Таймсу") і одним з найповажніших торговельних партнерів Америки. Потрете, не забуваймо такі тієї нашої бабуні, яку нам колись може доведеться відвідати в Україні, вона таки англійської мови не вивчить на те, щоб з нами порозумітися. Невже найматимемо перекладачів, щоб з нею говорити?

Багато батьків зробили ведмежу прислугу своїм дітям, перейшовши на англійську мову в хаті, щоб, мовляв, дітям легше було вчитися в школі. Погляньмо на тих, які пішли до дитячого садка, не знаючи ні слова по-англійськи. Правда, перші тижні були їм важкі. Але тепер вони вчаться так само, як і всі інші діти; їхні оцінки залежать не від того, чи вони знали англійську мову, йдучи до школи, а від їх загальних здібностей і від того, як пильно вони вчаться. Тепер вони добре знають англійську мову, а водночас і українську також, якщо батьки у міжчасі її не занедбали.

Багато нашої молоді не вживає української мови тому, що їм важко нею говорити. Вони читають більше англійських книжок, вживають частіше англійської мови (в школі і між товаришами), унаслідок чого їхній запас англійських слів більший, ніж запас українських, їм легше висловитись по-англійськи і, йдучи по лінії найменшого опору, а то й боячись зробити помилку в українській мові, вони воліють говорити по-англійськи. У цьому випадку допомогти може тільки наполегливість, прийняття правила про вживання тільки української мови в хаті і в українському товаристві (от хоч би в дитячих літніх таборах). У багатьох родинах батьки зправила "не розуміють", коли діти звертаються до них по-англійськи, підказують дитині українське слово, коли вона його не знає. У таких родинах не почуєте англійської мови, хоч обое батьки її добре знають і, як наслідок, діти говорять доброю українською мовою поза хатою в американському товаристві.

Спостерігаючи дітей в школах української мови, можна прийти до висновку, що діти, і то навіть такі, які, прийшовши до школи, зовсім не розуміли української мови, відповідно заохочені, назагал цікавляться мовою і намагаються її вивчити. Родина і наша суспільність можуть їм у цьому допомогти, заохочуючи говорити по-українському.

На те, щоб добре вивчити будь-яку мову, треба трьох речей: говорити нею, читати книжки в тій мові, щоб збагатити свій запас слів, і писати, щоб навчитися систематично думати цією мовою і практично застосовувати вивчені слова, яких не вживається часто в щоденному житті. Це саме відноситься й до української мови. Навіть відвідування раз на тиждень української школи не дасть доброго, практичного знання, якщо серед тижня не читати українських книжок і не вживати цієї мови вдома.

Врешті ще одна очевидна, а все ж не завжди зрозуміла справа: це є питання культури і чистоти мови в ужитку. Що б ви сказали, якби, наприклад, у середній школі вчили "еспанської" мови, в якій щодруге слово було б англійське? Такого вчителя чи вчительку адміністрація школи вже на другий тиждень прогнала б. А все ж скільки наших батьків, і то таких, які повинні б знати літературну мову, не звертають уваги на її чистоту в розмові з дітьми.

Дорогі тати і мами! Якщо ви кажете вашій дитині, щоб вона побігла до grosерні купити батлю джусу, бо ви мусите скоренько брати стрітку і їхати до стору за новим ковтом і поклінувати гавз, поки тато прийде з джабу на динер, то чи ви справді думаєте, що вчите ту дитину української мови і пошани до тієї мови? Ваші мами і сестри в Україні такої "української" мови не розуміють.

Ю. П.

УКРАЇНСЬКУ МОВУ НЕ СПІТКАЄ ДОЛЯ КАРТАГЕНИ

Наступ на українську мову з боку північного окупанта триває вже щонайменше 150 років. Большевики, усівшись на престолі російських царів, спочатку дозволили українізацію (тобто дерусифікацію) громадського і культурного життя в Україні, але опісля повели дику боротьбу проти української мови. Її усунуто з установ та високих шкіл і розпочато штучне наближення її до російської мови, щоб на протязі небагатьох десятиріч її зліквідувати і усунути цілковито. На її місці мала закоренитися мова російська. Так розпочато період засмічення літературної української мови.

Проти цього засмічення української мови виступили недавно деякі діячі української культури в УССР, розпочавши на сторінках преси т. зв. мовну дискусію. Автори статей боронили тільки легітимність певних слів і зворотів у рідній мові, не нападаючи при цьому на російську мову і зовсім не маючи на меті викликати до неї антипатію.

Київська "Літературна газета" заповіла була цієї весни друкувати статті на мовні теми в кожному

своєму числі. Одним з оборонців рідної мови був, між іншим, поет Максим Рильський. Але раптом дискусія урвалася, закінчившись статтею під занепокоючим заголовком: "Нові перспективи розвитку національних мов". Автор її, В. Русанівський, хоче ввести "троянського коня" в українську національну культуру, а цим "конем" є твердження "геніального" Ільїча. В. Русанівський, виступаючи ніби в обороні української мови, розпочинає і кінчає свою статтю цитуванням поглядів на мову Леніна, що, мовляв, не варто аж так пристрасно відстоювати українську мову, бо кінець-кінцем "відірвуть усі національні відмінності, і людство зіллється в одну націю".

Не потрібно аж занадто великого інтелектуального багажу, щоб збагнути сенс висловлених В. Русанівським думок і прийти до висновку, що це є ніщо інше, як голос російського шовінізму. До злиття всіх слов'янських мов і їх носіїв у "руськом море", за виразом Пушкіна, прямував і царат. Большевицький режим продовжує царську денаціона-

лізаційну політику, покликаючись у цьому на свій непомильний авторитет — на Леніна. Мета обох режимів цілковито утотожнилася. Різниця тільки та, що “злиття в російському морі” має охопити в новій редакції всі народи світу.

Ми бачимо, що большевицький режим на герені колишньої царської Росії — це продовжувач не тільки російського імперіялізму, а й російського шовінізму. Бо тільки шовінізмом треба назвати таке явище, коли окупант хоче накинати поневоленому народові чи народам свою мову, обґрунтовуючи таке посунення, сугестію чи наказ вимогами якоїсь вищої доцільності чи закономірності. Але для народу, мові якого загрожує смерть, не важливе, заради якої ідеї він змушений скласти таку страшну жертву. Для нього важить факт, як такий.

Як треба розуміти припинення мовної дискусії? Ми розуміємо цей факт тільки так: хай засмічування української мови продовжується, хай ніхто з українців не обурюється, бо це закономірність розвитку історії. Пророк російського большевизму, Ленін, намітив маршрут: загибель усіх націй, і всі без винятку повинні тільки схилити свої голови перед мудрістю “найбільшого генія людства” і розплистися в російській нірвані. При цьому всі народи повинні збагнути, що вони є “унтерменші”, що їхня національність — це диявольська пляма на їхньому природному організмі і що їхнім самотнім і найвищим бажанням має бути злиття з “великим російським народом”, народом обранців.

Якщо кілька українських авторів насмілилося звернути увагу української підсоветської громадськості на явища, не бажані в нормальному суспільстві, то це був виступ не політичної натури, а культурної. Люди мають говорити певною мовою, а не зліпком тих чи інших мов. Уживання “суржи-

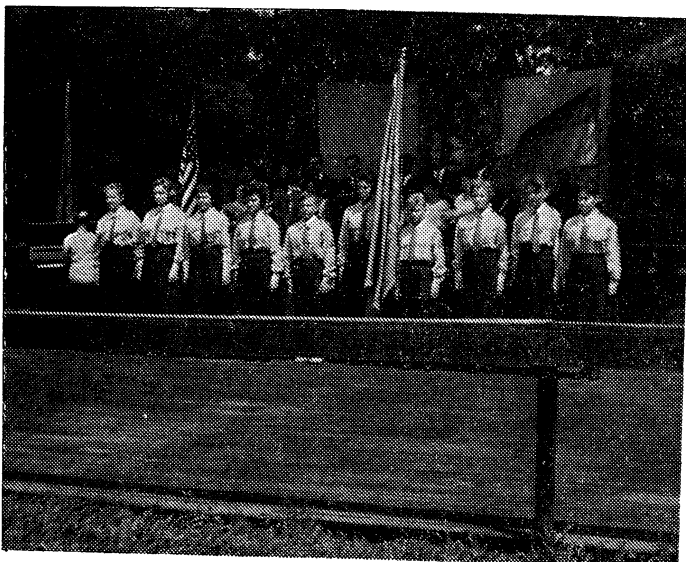
ка” в школі і побуті — це явище антикультурне.

Російським большевикам ця дискусія, скерована по суті проти денаціоналізації, була не вигідна і з мотивів внутрішньо-політичних, і з мотивів зовнішньо-політичних. Пощо відкривати підсоветській людині очі, хай вона думає, що все в найкращому порядку, нехай жує свою мержу, а закордонний громадянин нехай думає, що в большевицькій стайні коні не гризуться і не копаються, бо це марксистська порода коней — сита, мирна, ідилічної вдачі.

Одночасно з цим “оборона” російської мови в Україні, мови російської меншини, але мови “герренфольку”, продовжується. Продовжує її партія, адміністрація і преса. Той самий Русанівський кінчає свою статтю закликом поглибити вивчення російської мови. Цим закликом уже ряд років закінчуються усні і писані виступи режимових функціонерів в Україні, і своєю зловісною повторністю він нагадує відомий апель Катона (якого, між іншим, ріднять з большевиками шовінізм і ксенофобія), що Картагена має бути знищена. Бо в перекладі на мову підсоветської рійсности гасло любови до російської мови означає: хай загине українська мова!

Припинення мовної дискусії в пресі УССР свідчить, що і після Сталіна українську мову боронити на нашій батьківщині не вільно. Тим самим стосовний обов'язок повністю спадає на плечі української політичної еміграції. Від нашої активності, від нашої винахідливості у підшуванні метод і форм цієї боротьби великою мірою залежатиме і її вислід. І хай нам у цій обороні присвічує знання того факту, що і Катон помер, не діждавшись знищення ненависної йому Картагени, і сама римська імперія перестала кінець-кінцем існувати.

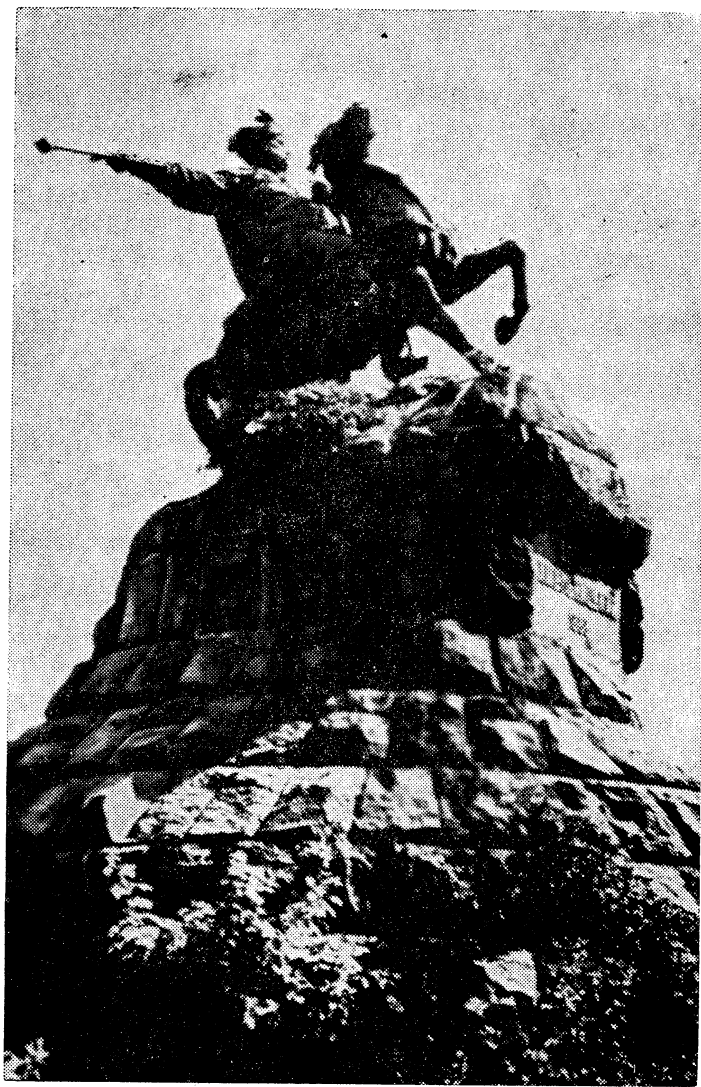
В. Гребля

Виступ Юного ОДУМ-у з Філадельфії під час урочистого відзначення 250-их роковин з дня смерті великого гетьмана України Івана Мазепи.

Одумівська зустріч у Глен Спей. Зліва направо: діякон М. Рибачук, Архiep. Мстислав, пані Є. Бережна та о. ігумен. Святослав.

ПАМ'ЯТНИК БОГДАНОВІ ХМЕЛЬНИЦЬКОМУ — ОКРАСА СТОЛИЦІ УКРАЇНИ

У столиці України, на досить великій площі, стоїть пам'ятник українському гетьманові Богданові Хмельницькому. Це він, після тяжких боїв, повних перемог і поразок, із Польщею за незалежність своєї Батьківщини, в 1654 році вирішив, — на нещастя, — щоб Україна вклала договір з Росією. На нещастя, тому, що Московщина не дотримала ні однієї з точок т. зв. Переяславського договору й Україна скоро опинилася в неволі (в 1764 році царським указом було скасовано на Україні гетьманщину і введено московський лад).

Однак український народ більше пам'ятає великі заслуги Богдана Хмельницького, яких тут не будемо перелічувати, а тому згадує його, — як одного з великих мужів історії. Саме тому українська столиця і вимагала від московського царського уряду, щоб було поставлено гетьманові Б. Хмельницькому пам'ятник. І ось тут починається "історія": росіяни не бажали в будь-якій формі нагадувати українському народові про його минулу самостійну гетьманську державу, — а нарід спра-

ведливо вимагав увіковічнення пам'яті свого політичного діяча, мотивуючи тим, що, мовляв, це ж саме Богдан Хмельницький "приєднав Україну до Росії..."

В журналі "Киевская старина" за 1888 рік, що виходив у Києві російською мовою (бо українською друкувати книги тоді цар не дозволяв!), читаємо: "Спорудження пам'ятника здійснювалося повільно, але певно". Так повідомляв Комітет для встановлення пам'ятника. З історії спорудження пам'ятника Богданові Хмельницькому кожний нарід світу може яскраво побачити, що його чекає, його культуру, його славу, коли він матиме нещастя потрапити під "височайшу московську руку".

Цар російський, уряд та його оточення всіляко гальмували справу. То не відпускали коштів, то не давали граніту чи металу (бронзи), то обмежували скульптора, вимагаючи все нових і нових змін в проєкті пам'ятника. Коротко переглянемо хронологічні дані:

В 40 — 50 роках XIX сторіччя українцев-професор ректор Київського університету М. Максимович відважно висунув думку (а фактично побажання українського народу) про увіковічнення пам'яті гетьмана України Богдана Хмельницького.

Аж у 60-их роках царський уряд дозволив збирати серед народу гроші на побудову пам'ятника. Але офіційного дозволу ще не було.

В 1869 році в Петербурзі затверджено проєкт пам'ятника, зроблений українським приятелем — російським скульптором Михайлом Мікешиним. Та російський уряд не затвердив першого проєкту, бо він був занадто багатомовний. В українському київському часописі-щоденнику Іван Волошин у статті "Задум скульптора" цитує в "Радянській Україні" ч. 277 за 1952 рік уривок із записок самого скульптора, зробленими під малюнком проєкту пам'ятника:

"Зображено кінну статую гетьмана, що злетіла на верх необробленої гранітної скелі. В правій високо піднятій руці його — булава (символ української державної влади — ЛП), якою він показує в напрямі на північний схід, тобто на Москву. Лівою рукою він міцно осадив свого дикого коня... На шляху Хмельницького, за конем його міститься, скинута копитом коня, постать польського пана, вона падає із скелі..."

Цитуємо вже далі за Іваном Волошином, якому були доступні ті історичні документи:

"За проєктом автора з трьох боків п'єдесталу мали бути три бронзових барельєфи: Збаразька битва, Переяславська рада й урочиста зустріч гетьмана з народом у Києві біля Софійського собору.

Далі. На передньому фасі пам'ятника, нижче Хмельницького, мала міститися група з п'яти бронзових постатей: в центрі її, під виступом скелі, сидить український кобзар, співає славу народному герою, а його замислено слухають — з одного боку росіянин і білорус, а з другого — українець і "червонорус" (тобто українець із Західної України. — ЛП)..."

Цареві і всій, — пише Іван Волошин, — буржуазно-поміщицькій кліщі не сподобалися барельєфи, які розповідали про воєнні перемоги і держав-

ний розум Богдана Хмельницького, про шану до нього народу; не сподобався і повержений польський пан. Цар сам був “всеросійським поміщиком”, правда, не шляхетської, а німецької крові...”

Але цього проекту не було прийнято. Повернемося знову до хронологічних даних.

Рік 1870. Київський генерал-губернатор князь Дондуков-Корсаков нарешті вирішив попрохати в самого царя дозволу на відкриття повсемісної підписки в цілій Російській імперії на спорудження пам'ятника Богданові Хмельницькому.

Рік 1872. До Києва привезли малу бронзову модель пам'ятника. Але генерал-губернатор князь Дондуков-Корсаков з невдоволенням оголосив, що він не погоджується на те, щоб були постаті та барельєфи, мовляв, вони збільшують кошти пам'ятника...

Рік 1873. Комітет для побудови пам'ятника звітує в “Киевской старине” за 1888 рік, що нарешті “Надійшло височайше повеління про відпущення із складів морського відомства 1600 пудів брухту зеленої міді для відливки постатей до пам'ятника Хмельницького...” В цитованій уже вгорі статті у “Радянській Україні” Іван Волошин пише: “Але на ділі все якось так перекрутилося, що й крихти того металу на пам'ятник уряд не видав...”

Рік 1874. Морське міністерство у Петрограді, в майстернях якого працював скульптор Мікешин, наказало скульпторові негайно очистити приміщення. Скульптор переніс свою майстерню в манеж, що належав до міністерства чи відомства шляхів. Через місяць його вигнали навіть із тієї конюшні. Тоді Мікешин будує свою власну майстерню, щоб таки мати змогу закінчити працю над твором.

Рік 1878. Перемігши всі труднощі, скульптор таки здав гіпсові оригінали статуї на завод для відливки у бронзі.

Рік 1880. Статую відлито і перевезено в Київ.

Роки 1881 — 1887. Цар схвалив проект, поданий не Мікешиним чи іншим скульптором, а якимсь од-

ним із високих царських чиновників: насипати в центрі Києва, на Софійській площі земляний горб і в нього вкопати бронзову статую, без гранітної брили-п'єдесталу. Але ніхто із скульпторів не наважився виконати такий безглуздий наказ, виданий для того, щоб пам'ять і честь гетьмана України принизити.

Рік 1888. На Житомирщині, біля міста Корнина, вирізано гранітну скибу і перевезено в Київ. Того ж року статую було поставлено на гранітні плити і нарешті! — відкрито.

Зазначимо ще, що у 1870 році було проведено серед народів російської імперії грошову збірку-підписку на пам'ятник Богданові Хмельницькому. Зібрали великі на той час гроші — 44 тисяч карбованців. Аж через шістнадцять років, у 1886 році — царський уряд “зволив” додати із державної скарбниці 12 тисяч карбованців.

Комуністи, знаючи любов українського народу до свого гетьмана, великого полководця і політичного державного діяча, не посміли цього пам'ятника зруйнувати. Так він і тепер стоїть у Києві, вершник-гетьман на осадженому дикому коні, на гранітній скелі. Богдан Хмельницький простяг руку в напрямі на Росію, на Москву. Советська пропаганда в періодичній пресі не раз згадує про цей пам'ятник і намагається переконати українців, що то їхній гетьман показує на Москву з приязню та з любов'ю, закликаючи до єдності з поневолювачем. Але український народ добре розуміє посмертну волю свого гетьмана, того гетьмана, який поставив перед Росією умови дружби і рівноправства та повної державної незалежності обох країн. Ні одного пункту його умови Москва не виконала. Хто ж не розуміє, що войовничий і вільнолюбний провідник України, гетьман Богдан Хмельницький — тепер в образі пам'ятника в столиці України — закликає свій народ розрахуватися з тим, хто його так ганебно зрадив?!

Л.П.

Вас. ОНУФРІЄНКО

ТИРАНИ

Не вічні тирани — з землею зрівнявся Батий,
Отці інквізицій померли, не палені димом, —
Життя ж, мов ріка, пропливає, й недавно пустий
Нам простір уже не здається німим, несходимим.

На серце жорстоке є тисяча добрих сердець,
І хай не сьогодні, а завтра, чи, може, не скоро
Приходить жорстокому серцю зненацький кінець,
І в світі стає вже не так і болюче, й суворо...

Бо з тисячі добрих зростають нові тисячі,
І мудрости корінь галузками тягнеться вгору,
І щоб не кричали о півночі темній сичі —
Народжує темрява ранку погідну пору.

Недавно, недавно ковтали ми дим із пожеж
І руки ламали в якомусь проклятім молебні,

Кричали: Тиране, невже ти ніколи не вмирати,
Як вмерли далекі твої одновірці ганебні?..

О, в світі світліше сьогодні, ніж вчора було!
Вже другого в світ не появиться з тихого Горі!..
Нічого, що тіло мерзenne поклали під скло,
Іще й перед мертвим у дикім страху і покорі.

Не встане! І ляже й наступник жорстокий його.
І дивну властивість могильні приховують брили:
Вкривають вони не лише новосельця свого,
А й частку велику земної колишньої сили.

Не вічні тирани! З землею зрівнявся Батий,
А поле живе, і всміхається сонце, і птиці
Прославляють день, покоління прихід молодий
І в щастя путі й на путях — золоті колісничі.

12. 9. 1959 р.

Юр. Мар.

СІВЕРЩИНА

(Закінчення з попереднього числа)

У 1843 р., у своїй подорожі по Україні Т. Шевченко відвідує насамперед Чернігівщину, де в той час живуть і творять визначні українські діячі культури. Тут він відвідує поета В. Забілу на Кукурівщині під Борзною. Звільнений з війська за участь у змові декабристів Забіла віддається поезії. Перекладені на музику великим білоруським композитором Глінкою, численні поезії Забіли стали майже народними піснями ("Не щебечи, соловейку", "Гуде вітер вельми в полі" й ін.). Шевченко відвідує також Панька Куліша в м. Воронежі на Чернігівщині, визначних діячів братів Лазаревських на Конотопщині та багатьох інших. Колекцію малюнків, листів, портретів та інших слідів Кобзаря з його перебування на Чернігівщині збережено в окремому відділі Музею Старовини м. Чернігова, що його заснував В. Тарнавський.

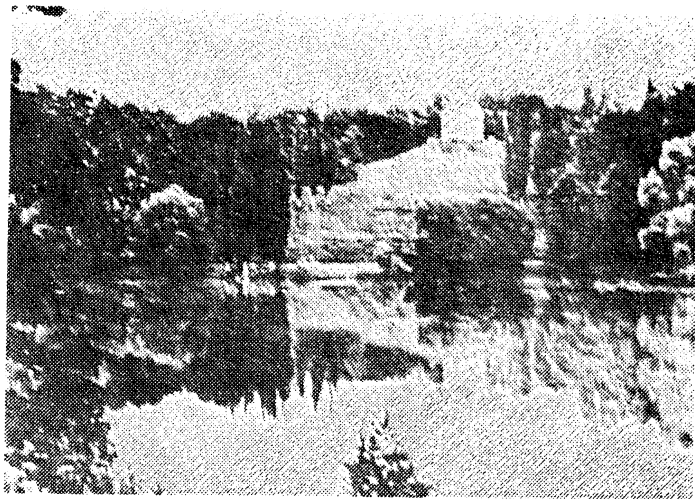
У цьому ж Музеї Старовини зберігаються папери, листи, рукописи та документи іншого визначного сина Чернігівщини — Д. Мордовцева, який, на жаль, був примушений писати по-російськи, але до останніх днів свого життя був вірний своїй покривдженій батьківщині.

У другій половині 19 ст. у Чернігові живуть та творять видатні діячі української літератури: поет-байкар Леонід Глібів та письменник Михайло Коцюбинський.

Українська революція стає для Чернігова й Сіверщини наче свіжим подувом весняного вітру. З оков кується нова сила. Але хвилини волі короткі, а сторічні авгієві конюшні царату потребують сизифових зусиль. На Україну сунуть ленінські банди Муравйова. Під невеличким містечком Чернігівщини, на 138 км. від Києва та 76 км. від Чернігова, проливається перша чиста кров українських героїв за волю батьківщини — народжується легенда Крутів.

Гетьманщина, Директорія, відродження україн-

ської слави йде семимилевими кроками. Та повторна навала червоної Москви здушує молоду українську революцію.

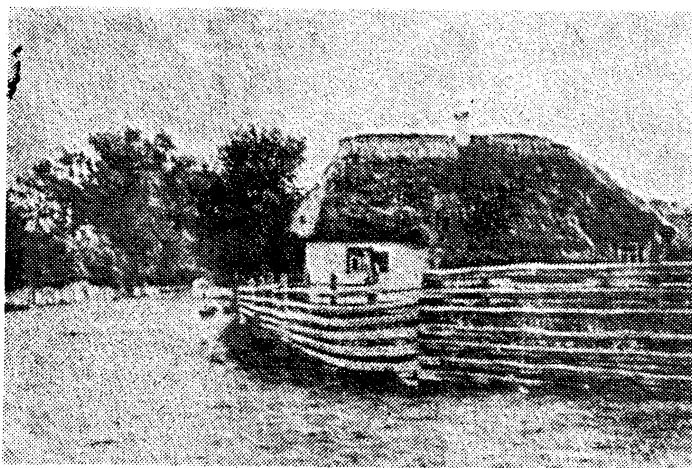

"Качанівка", колишній маєток поміщиків Тарнавських.

Чернігівщина, земля сіверян, заборолу проти московської експансії та форпост київського культуртрегерства у московське князівство впродовж віків, — знову в ярмі, цим разом у червоному.

Географічно Чернігівщина становить продовження поліської низовини на схід від Дніпра, що лагідно підноситься в північно-східному напрямку до Осередньої височини, де досягає 200 метрів. Серед слабо дренажованих міжрічних просторів багато болот, порослих високими густими травами, очеретами й осокою вперемішку з дрібними чагарниками. Ґрунти переважно бідні, підзолисті та піскові, і лише в південній частині змінюються плодючими сірими лісостепними ґрунтами з численними лісовими островами. Саме ці райони творять основу сільського господарства Чернігівщини. Тільки в цій частині села досягають значних розмірів. Що далі на північ, то менше орної землі, села дрібніють, пар заміняють сіножаті. Головним заняттям стає тваринництво, а на самій півночі лісорозробка. Білу степову хату витискає дерев'яний зруб. Починаються дрімучі чернігівські ліси, які займають у Чернігівщині 17% усієї площі.

На південь від Десни це широколисті ліси, майже половину з них становлять дубняки. Між Десною та Сеймом мішані: осика, береза, вільха, сосна, яка поступово витискає решту й стає панівною у північних лісах, щоб у свою чергу уступити на самій півночі невибагливій ялині. Це вже зелені, вогкі ліси української тайги. Колись ліси займали майже повністю терени Чернігівщини, але тепер відступають під тиском плуга, що наполегливо шукає нових і нових піль. В останні 50 років по-

Типова сільська вулиця на північ від Києва по дорозі на Чернігів.

сівна площа зросла на 60%, а одночасно лісова площа зменшилася вдвоє.

Сукупність багатства лісів, сіножатей і плодотворних лісостепних районів уможливила гармонійний розвиток трьох господарських ділянок: лісництва, хліборобства та тваринництва. Зернове господарство має трохи меншу питому вагу, як по всій Україні. Під паром знаходиться 51.3% усієї площі, на яких вирощуються зернові культури — жито, овес, гречка. Щодо посівів гречки Чернігівщина займає головне місце в Україні. Гречка чергується в посівочергуванні з житом та картоплесадженням. Вона важлива для медозборів високопродуктивного пасічництва. Питома вага пшениці й цукрового буряка низька, не перевищує 10% посівної площі й купиться головню в районі Ніжин-Прилуки.

Поважне місце займає Картоплесадження, що становить базу крохмальної та спирто-горілчаної промисловости, як також і кормову базу свиневодства.

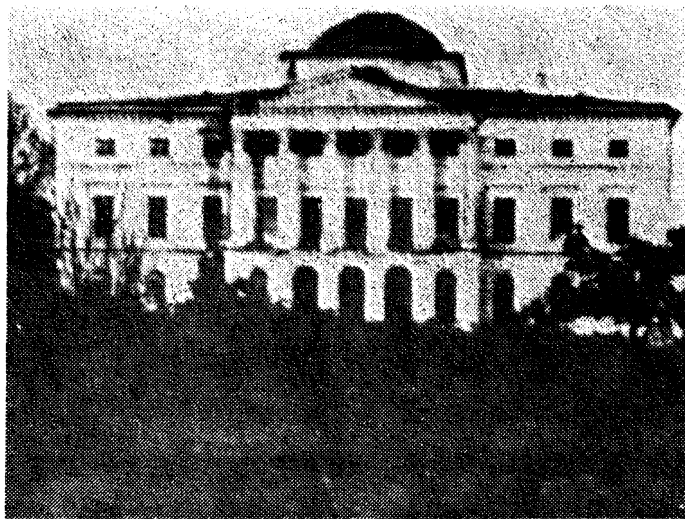
З технічних культур важливу роль грають конопі. Чернігівщина постачає понад 10% збору конопель цілого СРСР. Також посіви махорки й цигаркового тютюну, головню по правому березі Десни, здовж залізничної лінії Бахмач-Гомель.

Чернігівщина займає перше місце в Україні щодо питомої ваги сінокосів (разом з вигонами сінокоси досягають 20% усієї площі). Разом з інтенсивним травосіянням клеверу, люцерни, сераделу (що служить, як і люцерна, зеленим добривом на піскових ґрунтах), вики й ін. та відходами місцевих спирто-горілчаних заводів — усе це творить багату базу для тваринництва, зокрема свинарства. Розводяться також циганські вівці та частково тонкорунні. В Іваницькому районі знаходиться племінний завод рогатої худоби, коло Чернігова славний кінний завод.

Поважне місце займає картоплесадження, що Транспортна відірваність, брак копалин та енергетичних ресурсів на довгі віки затримали розвиток промисловости. Щойно побудова сітки залізниць, зокрема важливих транзитних шляхів Чернігів-Овруч і Чернігів-Гомель зв'язали Сіверщину життєвими артеріями та пожвавили її економічно-промисловий пульс. Проте процес росту багато повільніший, ніж у будь-якій іншій частині України.

Загарбницькій Москві, голодній на хліб, вугілля, залізо, — Чернігівщина не має що дати (лісу й картоплі досить і в Росії). Тож не диво, що Чернігівщина залишилася поза увагою московських плянів.

Промисловість ділиться на три групи. Головним стрижнем економіки краю залишається переробка сільсько-господарських сировин та виріб харчових продуктів, що творить 40% валової продукції промисловости: мукомельна, м'ясопереробна, спирто-горілчана, крохмало-паточна та інші. Вона широко розсіяна по всім терені. Друга переробка місцевої сировини — деревообробна, лісопильна та мебльова. Третя сконцентрована головню по містах і розрахована, за малим винятком, на місцеве заповнення. Це металообробна й текстильна про-

Палац останнього гетьмана України Кирила Розумовського в с. Ляличах, коло Батурина, збудований в 1780 роках.

мисловість. До більших підприємств всеукраїнського значення треба зарахувати завод будівельних машин у Прилуках, завод музичних інструментів у Чернігові (піяно "Україна" всесоюзного значення) та найбільший з усіх Тонкосуконний Комбінат у Чернігові (з допоміжним заводом штучного прядива). Важливим промислово-господарським осередком є містечко Прилуки над річкою Удай. Тут є заводи будівельних машин, пластмаси, шкіряні, етерових олій, мебльовий комбінат і цілий ряд дрібних фабрик.

З менших промислових центрів варто згадати м. Ніжин з механічним та обробувальним заводами й відомим у всьому СРСР комбінатом консервування овочів. Конотоп, Бахмач — без особливого промислового значення. Батурин — місто Ст. Баторія, славнозвісна столиця Гетьманщини, колись зірка першої величини, тепер лежить у руїнах, порослих бур'янами, забута, занехаяна. Неначе символ долі всієї України лежать руїни величного пам'ятника колишньої слави, — батуринського палацу останнього українського гетьмана К. Розумовського. Ходить у ярмі модерної панцини український колгоспник. Прикрашують вінки чужої слави, як і колись, квіти-генії чернігівської землі.

Але вогонь запалено. У неволі ростуть новітні герої. Один по одному вони стають в лави борців за українську правду. І йде народ тяжкою ходою в останній похід, на останній штурм. Іскра, кинута славним чернігівцем Гребінкою, підхоплена Глібовим, роздмухана жагучим Кулішем, звеличена великим Коцюбинським, — негасимим дороговказом освічує чернігівцям шлях до щастя чернігівської землі в родині великої самостійної української республіки.

РІЗДВЯНІ КАРТКИ

в українському стилі, видані у видавництві "Молода Україна".

ЗАМОВЛЯЙТЕ ЗАВЧАСУ!

ЯК РЕПІН МАЛЮВАВ „ЗАПОРОЖЦІВ“

“Запорожці пишуть листа турецькому султанові”.

Який українець перейде байдуже біля цієї картини? З сотень картин, які намальовано на тему козаччини, вона найбільш козацька.

Біля дубового, масивного стола зібралися запорожці. Все це досвідчені, загартовані в походах рубачи і кожного з них геній художника надхнув яскравим індивідуальним характером. Всі вони беруть активну участь у редагуванні листа і кожний із них намагається докинути влучний дотепний епітет на адресу султана, що викликає рев сміху. Адже саме на цій картині всевладно царює сміх. Сміх у всіх своїх відтінках від іронічної усмішки на лиці отамана Сірка, що є центральною постаттю картини, до кремезного козарлюги в червоному контуші, який регочеться на все горло і держиться при цьому за черево.

Сама картина представляє властиво тільки кільканадцять козацьких постатей, проте вичувається в ній багато більше.

Тут і безмежний степ, що породив оцих одчайдухів, що і самого чорта не лякаються; тут степовий вітер, що засмаглив їхні сміливі обличчя; тут і сонце, яке надхнуло їх дитячою безжурністю та справжнім соняшним гумором.

“Чортівський народ! Ніхто на всьому світі не відчував так глибоко свободи, рівності й братерства” — говорив Репін з доброзичливою усмішкою про своїх майбутніх героїв.

Сюжетом для картини послужив Репінові широко відомий у народі переказ про лист, яким у 1675 р. козаки відповіли на пропозицію султана Магомета IV припинити боротьбу і перейти на турецьку службу. В тому листі козаки писали:

“Ти шайтан турецький, проклятого чорта брат і товариш, і самого люципера секретар! Який ти в чорта лицар?.. Не будеш ти годен синів християнських під собою мати, твого війська ми не боїмося, землею і водою будем битись із тобою. Вавилонський ти кухар, македонський колесник, ерусалимський броварник, александрійський козолуп. Великого і Малого Єгипту свинар, татарський сагайдак, каменецький кат, подолянський злодіюка, самого гаспида внук і всього світу і підсвіту блазень, а нашого Бога дурень, свиняча морда, різницька собака, нехрещений лоб, хай би взяв тебе чорт!”

Отак тобі козаки відказали, плюгавче... Числа не знаєм, бо календаря не маєм, місяць у небі, рік у книзі, а день такий у нас, як і у вас, поцілуй за те ось куди нас!

Кошовий отаман Іван Сірко зо всім кошем запорозьким”.

Над “Запорожцями” Репін працював з перервами близько 13 років. Жодна з картин не коштувала його стільки праці і до жодної не підготовлявся він так докладно. Літом 1878 р. постають перші ескізи вусатих козаків у смушевих шапках, рисовані олівцем. Художник нещодавно приїхав з України до Москви і саме тут постав задум картини. Проте він вважається невідповідним до тої поважної істо-

ричної картини і щоб зібрати відповідні матеріали весною 1880 р. їде знову в Україну.

Він задержується довший час у відомого збирача пам'яток козацької старовини В. Тарнавського в його маєтку Качанівці, де вивчає козацький одяг і зброю та робить багато ескізів характерних типів, які пізніше стали основою його картини. М. ін. прототипом кошового Івана Сірка став ескіз самого В. Тарнавського в старовинному запорозькому контуші при шаблі і пістолях, спертого на гармату, відомий, під назвою “Гетьман”, що переховується в Сумському музеї.

По п'яти місяцях вертається до Петербурга і береться до дальшої праці. Нові шукання, нові ескізи і рік пізніше — друга подорож в Україну.

Багато допоміг Репінові його друг, історик Січі і письменник Дмитро Яворницький, в розшуках у селян понад Дніпром, а особливо в околицях колишньої Запорозької Січі, типів і характерів для майбутньої картини. Сам Яворницький позував художникові для постаті писаря. Яворницькому завдячував Репін також знання історичної обстановки та побуту з того часу.

Минають місяці, літа. Репін рівночасно працює над багатьма іншими працями, проте не забуває про “Запорожців”. Постають щораз інші варіанти картини. Вкінці 1888 року рівно десять років після перших ескізів картина була майже готова. Але великий мистець невдоволений ні з себе, ні з своєї праці. Доходить до висновку, що його запорожці не є типами козаків, які виринали в його уяві, коли читав гоголівського “Тараса Бульбу”. Тому вирішив ще раз переробити картину, а героїв до свого твору шукати серед нащадків запорозьких козаків, які проживали на Кубані.

В червні 1888 р. бачимо Репіна з сином Юрієм на пароплаві, який везе їх Волгою на південь. Цією Волгою, над якою робив колись ескізи бурлаків, пливе до столиці Кубанського козацтва — Єкатеринодару (нинішній Краснодар). Звідти дістається до живописного козацького селища — станиці Пашківської, мети своєї подорожі. Тут постає цілий ряд знаменитих ескізів козацьких типів, з яких донині, на жаль, заховалося ледве кільканадцять. Однак в станиці перебуває ледве 10 днів, сімейні справи кличуть його назад до Петербурга. Вертаючись, випадково попадає в Єкатеринодарі на концерт тоді широко знаної української капелі Гордовського. Чарівна українська пісня в устах хористів у козацьких строях була напевно дальшим поштовхом до наполегливої праці над “Запорожцями”.

Вернувшись із півдня, Репін із подвоєною енергією взявся до перероблення картини. Свіжі враження, здобуті в середовищі нащадків запорозьких одчайдухів овіяли його атмосферою козацької бувальщини.

“Я любив запорожців — писав великий живописець до Яворницького — як правдивих лицарів, що вміли стояти за свободу, пригноблений народ, ма-

Мартин ЗАДЕКА

Чого хвилюються київські мовознавці?

Виступаючи на IV з'їзді письменників України з промовою, головний редактор "Літературної газети" Антін Хижняк, між іншим, звернувся з палким закликом до київських мовознавців, щоб вони хвилювалися за українську мову.

— Хвилюйтеся, — казав Хижняк, — дорогі друзі мовознавці! Благородно хвилюйтеся, вболівайте за мову...

Однак цей Хижняків заклик був ні до чого. Бож усяк добре знає, що київські мовознавці й так, без будь-чиїх закликів, хвилюються за українську мову. Дуже хвилюються!

Одне слово — київським мовознавцям є чого хвилюватися.

Візьмімо для прикладу, чинний дотепер в Українській ССР правопис. Цей правопис ухвалено до вжитку під час другої світової війни в УФІ і його краще було б назвати не "Український правопис", а "Уфімський кривопис".

Тим то, коли попереднє кремлівське сонце зайшло, а теперішнє хоч і зійшло, але ще не припікало, як воно почало припікати останнім часом, — Інститут мовознавства Академії наук Української ССР вирішив переробити "Уфімський кривопис" на "Український правопис". Утворили спеціальну авторську групу. Беріться, мовляв, товариші мовознавці, до праці. В Україні має бути чинний правопис, що не суперечив би основам загальнонародної української мови.

Заходилися члени тієї авторської групи переробляти "Уфімський кривопис" на "Український правопис". Заходилися — і одразу ж почали всі хвилюватися. А хвилюючись, нищечком, щоб ніхто не чув, один одного питали:

— Хвилюєшся, товаришу?

— Хвилююся.

— Чого?

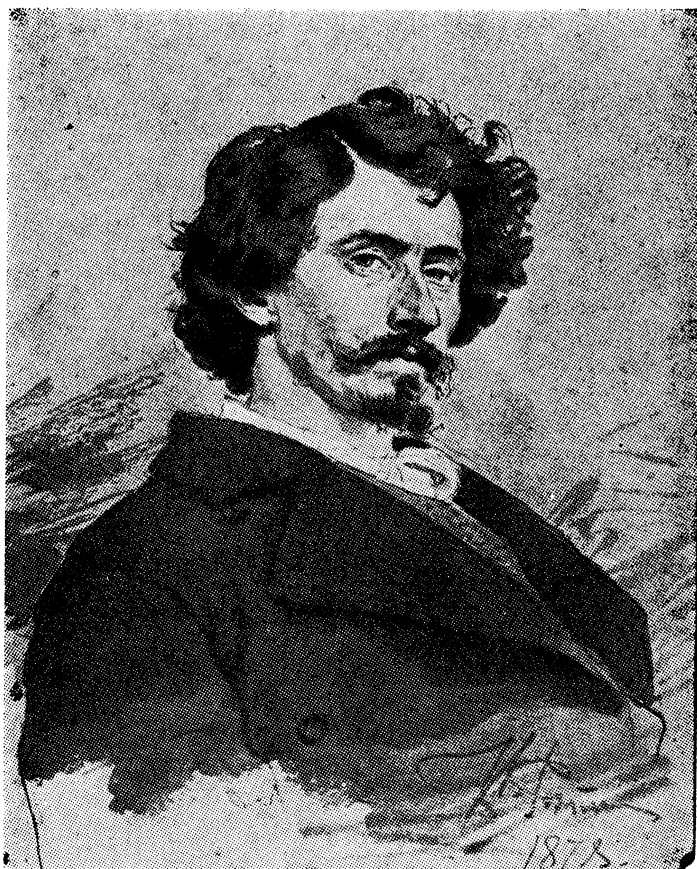
— Боюся, як би чого не вийшло.

А воно й справді було чого хвилюватися. По-українському, прикладом, люди кажуть: "Іван поїхав до Кривого Рогу", чи "до Зеленого Гаю", або "до Кам'яного Броду", а за "Уфімським кривописом" українські діти мусіли писати: "Іван поїхав до Кривого Рога, до Зеленого Гая, до Кам'яного Брода". Ще приклад. Українці звичайно кажуть: "Остапе Гнатовичу, скажіть Ількові, щоб він повернув моему Дмитрові книжку". А за "Уфімським кривописом" треба писати: "Остап Гнатович, скажіть Ільку, щоб він повернув моему Дмитру книжку". А слова пісні

Ой не шуми, луже,
Зелений байраче,
Не плач, не журися,
Молодий козаче.

на письмі мали б виглядати так:

Ой не шуми, лут,
Зелений байрак,

І. Репін. Автопортрет.

ли силу назавжди скинути мерзенне польське панство і шляхту".

А в листі до Н. Лескова з 10. II. 1889 р. Репін так пояснював свою картину:

"А чи знаєте, мушу Вам признатися, що в "Запорожцях" я мав ідею... Наше Запорожжя мене захоплює тією свободою, тим піднесенням лицарського духа... І от та горстка одчайдухів, очевидно, найбільш обдарованих людей свого часу, посилюється настільки, що не тільки захищає Європу від східних хижаків, але загрожує навіть їхній сильній тоді цивілізації і сердечно сміється над їхньою східною пишністю".

Восени 1892 р., "Запорожці" готові. Репін показує їх своїм приятелям та знайомим, експонує на виставці. Близький друг Репіна, український мистець М. Мурашко сказав про цю картину:

"Як вона дивно скомпонована. Підходите до цієї картини і якби знаходитесь в цьому натовпі, це не сцена розгорнута перед вашими очима, ні, цей натовп щільно обступив черкаючого пером писаря і ви неминуче приєднуєтеся до натовпу і тут перед вами сміються і регочуться всі ці живі типи".

Репіна часто порівнюють з Гоголем. Це порівняння оправдане також у відношенні до української тематики в творчості Репіна, в якій "Вечорниці" і "Гопак" відповідають зображенням краси і поезії українського побуту гоголівським "Вечорам"..., а "Запорожці" — "Тарасові Бульбі".

Ю. Криlach
(“Наша Культура”)

Не плач, не журися,
Молодий козак.

Як стій, повиправляли б ці "кривописні" норми на правописні, та коли ж бо — так і чатуй — вихопиться котрийсь партійний наглядач і загорлає: "Ловіть цього буржуазного націоналіста! Держіть його! Він замість наблизити українську мову до російської, навпаки, віддаляє її. Ловіть! Держіть!"

Тим то годі й дивуватися, що згадана вище авторська група хвилювалася над проектом правопису цілісінський 1957 рік. Та ще й як хвилювалася! Один мовознавець із тієї групи, наприклад, так дуже хвилювався, що, замість написати оригінальний розділ "Правила української пунктуації", втулив до проекту переклад відповідного розділу з книжки "Правила русской орфографии и пунктуации", що три роки тому вийшла в Москві.

А вже опісля, коли авторська група донесхочу нахвилювалася над проектом переробленого правопису, почалося, сказати б, конвеєрне хвилювання.

Над проектом правопису знову хвилювалася тетські та педінститутські викладачі української мови, а також мовні редактори київських видавництв.

Над проектом правопису знову хвилювалася авторська група.

Над проектом правопису хвилювалася лексично-правописна комісія Інституту мовознавства.

І тільки в лютому місяці цього року, тобто після понаддворічного хвилювання, проект правопису, нарешті, потрапив до видавництва Академії наук Української ССР. Гадалося — вже ніхто не буде над ним хвилюватися. Так гадалося, однак не так сталося: керівники видавництва Академії наук Української ССР, так само хвилюючись, повернули проект правопису назад авторській групі. Похвилюйтесь, мовляв, товариші мовознавці, ще трохи, краще опрацюйте, відредагуйте і так далі.

А редакція "Літературної газети", зрозуміла річ, і собі хвилюючись, пише з приводу цього, між іншим, таке:

"Очевидно, президії Академії наук УРСР і міністерству освіти УРСР варт глибше зацікавитися цією справою".

Але це так тільки пишеться, а думається цілком інакше. Бож редактори "Літературної газети" куди краще від нас, знають, що як керівники Академії наук, так і керівники міністерства освіти Української ССР тільки те й роблять, що хвилюються (як би чого не вийшло). Скажемо ще більше: навіть Верховна рада Української ССР, найвищий законодавчий орган держави, — і вона, хвилюючись, як би чого не вийшло, одноголосно ухвалила на своїй останній сесії вважати українську мову в школах Української ССР необов'язковою.

Що ж після цього всього лишається сказати?

Одне — заспівати, відповідно їх переробивши, ось ці слова з "Інтернаціоналу":

Пусті слова про право, рівність!

Хрущови дбають не за нас:

Нас мають за халлів негідних...

Доволі кривди і образ.

Гордощі Америки

Найвища будівля Нью Йорку і всього світу — "Емпаер Стайт Билдінг", це не лише неперевершений досі велетень-будинок, але це також символ сили й росту американського народу. Це новітня "авилонська вежа", що в найкращому значенні цього слова стала для світу синонімом Нью Йорку, його найбільшою гордістю та окрасою. Історія постановки цього "батька" хмародерів — це своєрідна історія цієї динамічної країни, її геніальних досягнень, і не лише в технічній ділянці. Як Статуя Свободи є символом волі Америки, так "Емпаер Стайт Билдінг" є для світу знаменом поступу, багатства й сили цієї найпередовішої країни світу.

Недавно один американський журналіст, описуючи (у котрий вже раз!) цей хмародер, сказав, що це "піраміда цифр, гора статистики та сума найвищих суперлативів, які лише знає людська мова..." Здвигнено цю 102-поверхову будову в часах найбільшої економічної депресії ЗДА, бо її плани і всі кошти її будови подано до публічного відома в 1929 році, якраз за тиждень перед катастрофальними об'явами депресії, що позначи-

Накладом місячника "Культура" (Париж) появилася велика публікація:

ЮРІЙ ЛАВРІНЕНКО

РОЗСТРІЛЯНЕ ВІДРОДЖЕННЯ

1917—1934

АНТОЛОГІЯ

створених і заборонених в Україні ліпших зразків

ПОЕЗІЇ — ПРОЗИ — ДРАМИ — ЕСЕЮ

з додатком 40 літературних силуетів, розміщених в антології авторів, що їх написав упорядник антології.

У відділі поезії зібрано ліпші, заборонені в УРСР і здебільша мало доступні тепер вірші 26-ти поетів, в тому числі: Зерова, Йогансена, Осьмачки, Свідзінського, Филиповича, Драй-Хмари, Плужника, Влизька, Тичини, Рильського, Бажана, Сосюри та інших.

У відділі прози подано речі Хвильового, Підмогильного, Косинки, Сенченка, Антоненка-Давидовича, Яновського.

Гумор і сатира представлені творами Остапа Вишні і пародіями Едварда Стріхи.

Відділ критики і публіцистики представлений іменами Ніковського, Іванова-Меженка, Хвильового, Юринця, Довженка, Леся Курбаса, М. Грушевського.

Книжку можна замовляти в адміністрації місячника:

Франція.

"Kultura" 91, Avenue de Poissy, Maisons Laffitte (Seine et Oise), France.

Ціна примірника (1000 стор. в оправі):
3.000 ффр., (6 дол., 2.04.00 англ. фун., 30 нм.)

»Емпаер Стейт Билдінг«

лась руїною соток банків, тисяч підприємств та втратою довголітніх ощадностей мільйонами громадян. Саме в той скрутний час, у найчорнішій добі американського економічного й господарського життя — ріс безперервно вгору цей велетень, як своєрідний предтеча кращих часів.

По всіх підручниках географії називають цю будівлю “восьмим чудом світу”, а недавно Американське Товариство Цивільних Інженерів удекорувало фронт цього велетня таблицею із написом: “Чудо модерної американської інженерії”.

Прославлені на вершку хмародера чотири “Світла Волі” мають теж свою вимову не лише для мешканців Нью Йорку, але й для багатьох тисяч людей, що відвідують цю будівлю. Кожне із цих “світел волі” має силу 450 мільйонів нормальних свічок, або світляну силу п'ятнадцятих тисяч автомобільних рефлекторів.

В мурах цього хмародера працює щоденно шістнадцять тисяч осіб, а відвідує різні бюро, крамниці, обсерваторію цього колоса — 35 тисяч. Сім телевізійних станцій надають свої програми з 22-поверхової вежі, що міститься на самому вершку цього дому. Два роки тому зведено на його 86-ти поверхах штучне охолодження, яке шість разів на годину змінює повітря по всіх кімнатах і коридорах. Кожне технічне досягнення в житловій ділянці негайно реалізують в цій будівлі. Таким чином вона, хоч не “молоденька”, технічним устаткуванням дорівнює найновішим будовам.

Одним з найвищих досягнень під час будови цього хмародера було те, що його конструкція зовсім не перешкоджала нормальному комунікаційному рухові в цій найрухливішій частині міста. Тому, що ніяк не було місця довкола будови на склад найконечнішого матеріалу, тисячі тонн вантажу доставлявано просто з місця продукції. Найгрубіші сталеві частини за 18 годин перед їх заляженням ще перебували далеко за Нью Йорком, у сталеварнях, деякі ще були “теплі” за один день перед заляженням їх у свої місця...

Вся сталева конструкція була готова за 23 тижні, малярські та інші роботи тривали всього вісім місяців. За рік і сорок три дні “Емпаер Стейт Билдінг” був готовий до вжитку! Вся будівля важить 365 тисяч тонн, багато менше, як земля, що її вибрано під фундаменти. Шість з половиною тисяч вікон цього “чуда світу” чистять двічі у місяць.

Стоїть ця будівля на тому місці, де в 1800 р. Джан Томсон мав свою невелику ферму. Вміщуючи в тодішній пресі оголошення про продаж своєї ферми, виписав він такі пророчі слова: “Скорий ріст міста та його трьох присілків, що межують з фермою, зробить цю землю дуже приманливою для майбутніх її покупців”. Свою ферму Томсон продав двом братам Асторам за велику на ті часи суму — сім тисяч доларів. На тому місці вони збудували гостинницю, яку потім, під кінець 19-го століття, перебудовано на величезний готель під назвою Валдорф-Асторія. Але постояв він не довго, всього тридцять років, бо купила його й розібрала під бу-

Що це? Вигляд Нью Йорку з літана? Ні, це фото зроблене співробітником “Молодої України” з найвищого поверху “Емпаер Стейт Билдінг’у”.

дову цього найбільшого в світі велетня приватна група бизнесовців.

Теперішній люксовий готель Валдорф-Асторія носить історичну назву свого попередника і стоїть на іншому місці, недалеко від “восьмого чуда світу”.

І. Л.

Мих. СИТНИК

КОЛЯДНИК

Сніг жасміну в'яне на траві,
Бджіл палають вогники живі.
Може в когось радість, добра вість,
А у мене небуденний гість —
Соняшник, з усміхненим чолом,
Колядує під моїм вікном.

Пізнаю відразу: мій земляк.
— Здрастуй, друже! звідки ти і як?
Може з Ворскли, може з-над Дніпра?
З вістками печалі, чи добра?
Що ж нового, там, в моїм краю?
Чи співати вільно солов'ю?

Чи зідхати вільно матерям
За своїм загубленим дитям? —
По твоєму цвіту пізнаю,
Що нема добра в моїм краю.
Що ж тобі я винесу за те,
Що у тебе серце золоте?

Ні добра ж у мене, ні кола,
Ані ласки, сонця і тепла.
Що ж ти зробиш, як пройшла весна...
Чужина, мій друже, чужина!
Йди під інші вікна і хати,
А мені, бездомному, прости.

НАУКА І ЖИТТЯ

Як люди навчилися міряти час?

Старинні народи в асирійсько-вавилонській епосі знали соняшний і водний годинники, але греки і римляни, не вміли обраховувати часу в нашому розумінні. Аж до Августа-імператора довжина людської тіні була єдиним "годинником", яким визначувано час. Це пояснюється тим, що греки і римляни не цікавились мірою часу тому, що вони жили тільки теперішністю. Для них минушина не мала великого значення. Культ найближчої родини, це була єдина їх минушина.

Зате єгиптяни дуже шанували своє історичне минуле. Доказом того є їх записи-гієрогліфи, у яких з докладною точністю записані дати панування фараонів. Грекам було байдуже, в якому році сталася якась подія та коли панував якийсь король. Все минуле вони прикрашували фантазійними вигадками і так творили легенди, які повністю заступали їм справжню історію. Щойно пізніші історики-літописці почали докладно записувати всякі події.

Першим народом, який поділив день на частини — були асирійці. Вони вживали водних годинників. Як показують знахідки, це були металеві посудини у формі вальця, куди вливали 6 збанків води. Вода витікала крізь малу дірку так, що за день треба було наповняти валець шість разів. Усі такі водні годинники наповняли мешканці міста одночасно, на знак вартового, що стояв на вежі, ніби сьогодні на ратуші. Були окремі окличники, які викликували по вулицях міста "години", тобто час, коли треба було наповняти водою посудини.

Єгиптяни вдосконалили цей первісний водний годинник, змайструвавши на верху посудини кружок з числами та одною вказівкою. До вказівки був причеплений шнурок з корком, який плавав по воді в посудині. Коли вона спадала щораз нижче, спадав також корок і тягнув витягнутим шнурком за вказівку. Такі водні годинники з вказівками були дуже дорогі і їх шанували, як якусь надзвичайно цінну річ. Доказом цього може послужити такий факт. В 60-их роках перед Р. Христовим провадив Рим війну зі Сходом. Коли в 62 році перед Р. Христовим Помпей повернувся до Риму з переможного походу на Сході, то найціннішою добыччю, яку він привіз, був саме водний годинник з вказівкою. Він був зі широго золота, вказівка була прикрашена рубінами, на кружку було позначено від 1 до 24 — кожне число визначене сафірами.

Не знали годинників також народи півночі. Германці доручили обчислювати час своїм невільникам в той спосіб, що вдосвіта невільник клав перед шатром свого пана два шоломи — один наповнений камінчиками, а другий порожній. Невільник поволі пересипав камінчики з одного шолома до другого (це тривало яких 2 годин) і за кожним разом, коли шолом був порожній, ударяв мечем об щит.

Первісні слов'яни також не знали годинників.

Вони міряли час сходом і заходом сонця, кукуріканням півнів, довжиною своєї тіні вдень, а вночі орієнтувалися по зорях.

Після упадку римської держави 390 р. по Р. Христовому забувся в Європі всякий годинник. Щойно каліф з Багдаду, Гарун Ан-Рашид, післав франконському королеві Карлові Великому в доказ приязні великий водний годинник. Цей годинник був із бронзи, позолочений, мав кружок з цифрами та механізм, який вибивав години. Олив'яні кульки спадали до металевої мисочки і видзвонювали години.

Згодом Карл Великий наказав своїм механікам побудувати величезний пісковий годинник. Вся техніка цього годинника полягала в тому, що пісок упродовж 12 годин сипався з одної посудини в другу.

Перший справжній годинник збудовано щойно 1374 року. Його творцем був один араб. Перший годинник був дуже тяжкий, важив біля 450 фунтів. Перший кімнатний годинник збудовано біля 1518 р. і того року французький король Франц I переслав його папі Клементові VII. Перший кишеньковий годинник зробив німець Генляйн з Норимбергії. Він ужив на пружину свинячої щітини, а коліщатка поєднав струною із вказівкою. Потім удосконаленням годинників зайнялися швайцарці, які розвинули в своїй країні годинникарський промисл.

Сьогодні різні астрономічні обсерваторії обраховують час при допомозі найдокладніших інструментів. Радіостанції оповіщають світові найдокладнішу, на секунду обчислену, годину. Новочасний прецизний годинник складається зі 175 різних частин. На його хід складається 1650 різних рухів, із яких один делікатніший від другого. Якорне колісце вдаряє об якір 432.000 разів денно, а маятник виконує на годину 18.009 коливань.

Сьогодні ми маємо годинники, які треба накручувати лише один раз на 400 днів. Вже випродували годинники, які накручуються тільки один раз на три роки! Відповідь на питання, як може годинник так довго йти без накручування, лежить у делікатних рушійних пружинках. Їх виробляють з високої якості вуглесталі, а крім того винайшли способи тримання їх під строгою контролею. Розпруження пружин нормується з допомогою маятника, який кружляє то вправо, то вліво у горизонтальній позиції. Там, де звичайний годинник "чикає" 300 разів на хвилину, цей маятник виконує тільки 6—10 оборотів туди і назад. Пружинка, зроблена із спеціального стопу ніклю і сталі, нормує зміни температури.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ,

ЧИТАЙТЕ

"МОЛОДУ УКРАЇНУ"!

Мільйонове місто з одного човна

В австралійській пристані Мельбурн збудували великий пам'ятник. Це маяк, що вказуватиме дорогу кораблям серед ночі. Пам'ятник присвячений жінці, що поклала величезні заслуги для розвитку Австралії. У 1835 р. виїхав з Англії корабель "Вікторія Ребека" із 100 жінками. Вони їхали на поклик англійського уряду — поклик незвичайний. В Австралії жили англійські колоністи засудженці, там не було жінок. Англійці, що вміють знаходити завсіди нові засоби педагогії, рішили, що коли такі заточенці ожениються, жінки можуть мати величезний моральний вплив на їх життя і працю.

АНГЛІЙСЬКІ ДІВЧАТА ІДУТЬ У НЕВІДОМЕ

Англія й досі має забагато жінок. Та перша сотня, що згодилася ділити недолю людей з непевними характеристиками, складалася з жінок різної вдачі. Були там такі, що шукали бурхливих пригод після самотнього знудженого життя, були й дуже бідні, що боролися з нуждою, були і жінки з серцем готовим до самопожертви — кандидати на місіонарки та черниці. Корабель, що їх віз, мусів боротися з морем підчас довгої подорожі. бо треба було об'їжджати Африку і перерізувати аж три океани. При кінці 1835 р. він був

уже недалеко австралійського берега, але мусів об'їхати ще острови та затоки "Великого Барієву". Це були ще два дні плавання, коли нараз прийшла страшна буря. Буревій кинув кораблем об підводну скелю, вода почала вливатися до кабіни. Спустили рятунковий човен, але жінки не мали сміливості скакати до води. Тоді одна з них, молода дівчина Валерія Батман, проявила незвичайну сміливість та енергію. Вона не тільки перша скочила у човен, але своєю палкою промовою заохотила інших піти за її прикладом.

ПІОНЕРКИ ДОПЛИВАЮТЬ ДО БЕРЕГА

21 дівчат плило під її проводом два дні серед розбурханого океану. Батман уміла підтримувати свої товаришки на дусі бадьорим словом та рішучим прикладом. Коли буря затихла, вони плили вже спокійно, здисципліновані до своєї нової батьківщини. Після тижня плавання 23 грудня 1835 р. появилася перед їх очима австралійський берег. 19 дівчат доплило туди щасливо; дві згинали в дорозі як морячки, коли напинали вітрила. На тому місці, де вони причалили, стоїть нині величезне місто із хмародерами та фабриками. Тоді була це дика мальовнича околиця. Дівчата, які приїхали

сюди, мусили жити у гірських печерах. Жили вони якийсь час власними харчами і навчилися користати з великої кількості овочів, що росли там дико. Але ніяких білих чоловіків не знайшли.

ЗУСТРІЧ ІЗ ДИКУНАМИ ТА БІЛИМИ

Тут ждали їх ще прикріші несподіванки. Дикуні — місцеві мешканці відкрили їх і почали на них нападати. Боронитися перед ними було неможливо. Тоді Валерія Батман виявила неабиякий хист дипломатії та заключила з ними мир. Умовини миру не були легкі: одна з англійських дівчат мусила зробити із себе жертву та вийти заміж за провідника дикунів. Інші могли зайнятися працею на ріллі. Так жили вони самотно серед пралісів. Аж одного дня почули стріли із рушниць. Це був доказ, що недалеко є десь білі люди, які йдуть відкривати та завойовувати цю невідому землю. Дівчата почали їм іти назустріч.

НОВА ОСЕЛЯ З РОМАНТИЧНИХ ПОДРУЖ

Їх зустріч була неймовірно радісна. Відділом білих людей проводив молодий, кремезний красунь. Валерія кинулась йому на шию, розплакавшись з радощів. Велетень здивувався, почувши рідну мову. Його товариші не могли зрозуміти, звідки тут узялися молоді земляч-

ДО УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

Заходами Об'єднання Українських Педагогів Канади ШИРШІ ГРОМАДСЬКІ СХОДИНИ вибрали в липні ц. р. КОМІТЕТ для видання "Нарису археології України" проф. д-ра Я. Пастернака.

До комітету ввійшли: пп. д-р Петро Глібович, ред. Богдан Гошовський, Евстахій Думин, мгр. Зенон Зелений, Яків Козловський, мгр. Ярослав Лапута, інж. Іван Лучків, інсп. Степан Паладійчук, проф. Валеріян Ревуцький, мгр. Ярослав Розумний, мгр. Ярослав Спольський та д-р Богдан Стебельський.

В серпні ц. р. Комітет уконститувався. До президії Комітету обрані: пп. мгр. Зенон Зелений — голова, проф. Валеріян Ревуцький — заступник голови, Яків Козловський — секретар, д-р Петро Глібович — скарбник та інж. Іван Лучків — фінансовий секретар.

Автор "Нарису Археології України" проф. д-р Ярослав Пастернак, відомий у науковому світі археолог, збирав матеріали до своєї праці майже сорок років, використовуючи досвід із власних дов-

голітніх розкопків та всю доступну фахову літературу.

Праця д-ра Я. Пастернака спростовує всі викривлення російсько-советських археологів, даючи об'єктивне наукове наświetлення.

Зголошення на передплату і листування в цій справі просимо надсилати на адресу:

Committee for the publication of "Outline of the archaeology of Ukraine"
242 Runnymede Rd.
Toronto 9, Ont. Canada.

Ціна книжки в передплаті — \$ 12.00, по виході з друку — \$ 15.00.

Торонто, 20 вересня 1959

Комітет для видання "Нарису археології України" проф. д-ра Я. Пастернака:

Д-р П. Глібович, Б. Гошовський, Е. Думин, З. Зелений, Я. Козловський, Я. Лапута, І. Лучків, Ст. Паладійчук, В. Ревуцький, Я. Розумний, Я. Спольський, д-р Б. Стебельський.

Мільйонове місто з одного човна

В австралійській пристані Мельбурн збудували великий пам'ятник. Це маяк, що вказуватиме дорогу кораблям серед ночі. Пам'ятник присвячений жінці, що поклала величезні заслуги для розвитку Австралії. У 1835 р. виїхав з Англії корабель "Вікторія Ребека" із 100 жінками. Вони їхали на поклик англійського уряду — поклик незвичайний. В Австралії жили англійські колоністи засудженці, там не було жінок. Англійці, що вміють знаходити завсіди нові засоби педагогії, рішили, що коли такі заточенці ожениються, жінки можуть мати величезний моральний вплив на їх життя і працю.

АНГЛІЙСЬКІ ДІВЧАТА ІДУТЬ У НЕВІДОМЕ

Англія й досі має забагато жінок. Та перша сотня, що згодилася ділити недолю людей з непевними характеристиками, складалася з жінок різної вдачі. Були там такі, що шукали бурхливих пригод після самотнього знудженого життя, були й дуже бідні, що боролися з нуждою, були і жінки з серцем готовим до самопожертви — кандидати на місіонарки та черниці. Корабель, що їх віз, мусів боротися з морем підчас довгої подорожі. бо треба було об'їжджати Африку і перерізувати аж три океани. При кінці 1835 р. він був

уже недалеко австралійського берега, але мусів об'їхати ще острови та затоки "Великого Барієву". Це були ще два дні плавання, коли нараз прийшла страшна буря. Буревій кинув кораблем об підводну скелю, вода почала вливатися до кабіни. Спустили рятунковий човен, але жінки не мали сміливості скакати до води. Тоді одна з них, молода дівчина Валерія Батман, проявила незвичайну сміливість та енергію. Вона не тільки перша скочила у човен, але своєю палкою промовою заохотила інших піти за її прикладом.

ПІОНЕРКИ ДОПЛИВАЮТЬ ДО БЕРЕГА

21 дівчат плило під її проводом два дні серед розбурханого океану. Батман уміла підтримувати свої товаришки на дусі бадьорим словом та рішучим прикладом. Коли буря затихла, вони плили вже спокійно, здисципліновані до своєї нової батьківщини. Після тижня плавання 23 грудня 1835 р. появилася перед їх очима австралійський берег. 19 дівчат доплило туди щасливо; дві згинали в дорозі як морячки, коли напинали вітрила. На тому місці, де вони причалили, стоїть нині величезне місто із хмародерами та фабриками. Тоді була це дика мальовнича околиця. Дівчата, які приїхали

сюди, мусили жити у гірських печерах. Жили вони якийсь час власними харчами і навчилися користати з великої кількості овочів, що росли там дико. Але ніяких білих чоловіків не знайшли.

ЗУСТРІЧ ІЗ ДИКУНАМИ ТА БІЛИМИ

Тут ждали їх ще прикріші несподіванки. Дикуні — місцеві мешканці відкрили їх і почали на них нападати. Боронитися перед ними було неможливо. Тоді Валерія Батман виявила неабиякий хист дипломатії та заключила з ними мир. Умовини миру не були легкі: одна з англійських дівчат мусила зробити із себе жертву та вийти заміж за провідника дикунів. Інші могли зайнятися працею на ріллі. Так жили вони самотно серед пралісів. Аж одного дня почули стріли із рушниць. Це був доказ, що недалеко є десь білі люди, які йдуть відкривати та завойовувати цю невідому землю. Дівчата почали їм іти назустріч.

НОВА ОСЕЛЯ З РОМАНТИЧНИХ ПОДРУЖ

Їх зустріч була неймовірно радісна. Відділом білих людей проводив молодий, кремезний красунь. Валерія кинулась йому на шию, розплакавшись з радощів. Велетень здивувався, почувши рідну мову. Його товариші не могли зрозуміти, звідки тут узялися молоді земляч-

ДО УКРАЇНСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ У ВІЛЬНОМУ СВІТІ

Заходами Об'єднання Українських Педагогів Канади ШИРШІ ГРОМАДСЬКІ СХОДИНИ вибрали в липні ц. р. КОМІТЕТ для видання "Нарису археології України" проф. д-ра Я. Пастернака.

До комітету ввійшли: пп. д-р Петро Глібович, ред. Богдан Гошовський, Евстахій Думин, мгр. Зенон Зелений, Яків Козловський, мгр. Ярослав Лапута, інж. Іван Лучків, інсп. Степан Паладійчук, проф. Валеріян Ревуцький, мгр. Ярослав Розумний, мгр. Ярослав Спольський та д-р Богдан Стебельський.

В серпні ц. р. Комітет уконститувався. До президії Комітету обрані: пп. мгр. Зенон Зелений — голова, проф. Валеріян Ревуцький — заступник голови, Яків Козловський — секретар, д-р Петро Глібович — скарбник та інж. Іван Лучків — фінансовий секретар.

Автор "Нарису Археології України" проф. д-р Ярослав Пастернак, відомий у науковому світі археолог, збирав матеріали до своєї праці майже сорок років, використовуючи досвід із власних дов-

голітніх розкопок та всю доступну фахову літературу.

Праця д-ра Я. Пастернака спростовує всі викривлення російсько-советських археологів, даючи об'єктивне наукове наświetлення.

Зголошення на передплату і листування в цій справі просимо надсилати на адресу:

Committee for the publication of "Outline of the archaeology of Ukraine"
242 Runnymede Rd.
Toronto 9, Ont. Canada.

Ціна книжки в передплаті — \$ 12.00, по виході з друку — \$ 15.00.

Торонто, 20 вересня 1959

Комітет для видання "Нарису археології України" проф. д-ра Я. Пастернака:

Д-р П. Глібович, Б. Гошовський, Е. Думин, З. Зелений, Я. Козловський, Я. Лапута, І. Лучків, Ст. Паладійчук, В. Ревуцький, Я. Розумний, Я. Спольський, д-р Б. Стебельський.

ЗАКЛИК

в справі створення Українського Студентського Архіву-Музею при УВАН

Для гідного відмічення 50-річчя I-го Всеукраїнського Студентського Конгресу, з ініціативи Української Студентської Громади в Балтімор (США) та в порозумінні і при співпраці ЦЕСУС-у, СУСТА, СУСК-у, САУС-у і ЦУСА, при Українській Вільній Академії Наук (УВАН) у США створено Український Студентський Архів-Музей (УСАМ) з осідком у Балтімор.

Український Студентський Архів-Музей очолює Рада УСАМ, в склад якої входять представники всіх існуючих студентських станових централей у вільному світі: ЦЕСУС-у, СУСТА (США) СУСК-у (Канада), САУС-у (Аргентина), ЦУСА (Австралія), а керує ним покликане Радою УСАМ і затверджене Президією УВАН — Екзекутивне Керівництво.

За українським студентським організованим рухом — майже сто років діяльності для української справи. Протягом цілих десятиліть на українських землях і на чужині творились студентські організації і централі, видавалися студентські публікації, влаштовувались конгреси і з'їзди, представники нашої студіюючої молоді брали участь у численних міжнародних студентських зустрічах. Вся ця діяльність була колись зафіксована в пресі, або в окремих звідомленнях. Після Другої Світової Війни виник на скитальщині ряд студентських організацій. Деякі з них існують досьогодні, інші — з виїздом їхнього членства самоліквідувалися.

В окремих осіб зберігається багато цінних пам'яток і документів, які стосуються до історії українського студентського руху і які дуже часто трачаються й пропадають.

Доцінюючи вартість матеріалів, які служитимуть майбутнім студентським генераціям, як незаступимий, наочний доказ про працю і діяльність їхніх попередників — створено Український Студентський Архів-Музей, який ставить собі за завдання зібрати архіви колишніх і тепер існуючих студентських організацій, студентські публікації, відозви, летючки, програмки, редакційні портфелі студентських органів, фотографії зі студентського життя, студентські фотоальбоми, афіші, анкети, течки листування студентських діячів, членів управ студентських організацій, відгуки про студентське життя і працю в українській і чужинецькій пресі, матеріали про студентську міжнародню діяльність — все те, що мало і має будьяке відношення до українського студентського руху. Крім того УСАМ ставить собі за завдання зібрати матеріали до історії Високої Освіти в Україні, окремих українських Високих Шкіл, запровадити картотеку студентської

бібліографії, а також зібрати документи про міжнародний студентський рух.

Всі ці матеріали будуть відповідно упорядковані і ними зможе користуватись кожний дослідник студентської діяльності.

Тому ми звертаємося до Вас, бувших провідних діячів українського організованого студентського руху, голів бувших і тепер існуючих студентських організацій, членів управ, всіх студентів і всього українського громадянства — збудуймо спільними зусиллями, в 50-ту річницю I-го Всеукраїнського Студентського Конгресу, тривалий монумент українського студентства — Перший Український Студентський Архів-Музей. Віддаймо цим пошану тому студентству, яке завжди стояло на чолі всіх проявів культурного і визвольного змагу української нації.

Ми зобов'язуємо всі існуючі студентські Союзи, Громади і Клуби надсилати обов'язкові примірники своїх видань до Архіву-Музею.

Збирайте і пересилайте всі документи і матеріали, які свідчать про живучість українського студентського руху, працю і дерзання українського студентства!

Зберімо пам'ятки минулого і сучасного для української студентської генерації, яка виростає в країнах вільного світу і для тих генерацій українського студентства, яке зараз народжується і виростає в поневоленій Батьківщині, і яке, можливо, навчатиметься у вільній Українській Державі. Для цього покоління історія українського студентського руху зовсім невідома. Тому нашим обов'язком є зібрати ці матеріали і зберегти їх.

Всі матеріали, документацію, публікації і все листування шліть на адресу Українського Студентського Архіву-Музею при УВАН:

**Ukr. Students Archive-Museum
239 S. Broadway, Baltimore, Md., USA.**

На чужині, в жовтні 1959 р.

Євген Гановський, в.р., Президент Центрального Союзу Українського Студентства (ЦЕСУС).
Константин Савчук, в.р., Президент Союзу Українських Студентських Товариств Америки (СУСТА).
Лев Винницький, в.р., Президент Союзу Українського Студентства Канади (СУСК).
Олесь Хам, в.р., Президент Союзу Аргентинсько-Українських Студентів (Аргентина).
Г. Білий, в.р., Президент Централі Українського Студентства Австралії (ЦУСА).
Осип Зінкевич, в.р., Голова Українського Студентського Архіву-Музею (УСАМ).

ки? Вони мусіли оповісти їм свою небуденну пригоду. Велерія Батман вийшла заміж за провідника австралійських піонерів. Її товаришки стали подружками інших парубків. Так постала перша оселя на місці, де почало розвиватися місто Мель-

борн — пізніше кубло мільйонерів. Корабель "Вікторія Ребека" не пропав на морі. Вітри занесли його до інших островів і його пасажери висіли на "Болс Пірамід". Корабельний священик дав шлюб кільком новоженцям і так повстала нова

перша поселенча громада. 27 років пізніше відкрив її новий корабель, що випадково пропливав туди. Тоді жило вже там 273 особи. Усе це заслуга одної сміливої жінки Велерії Батман.

ЗАМІСТЬ „РОДИНИ“ — СИБІР І КОЛИМА

(Доля п'ятьох поворотців).

Серед емігрантів ще й досі трапляються такі, що, повіривши советський брехливий пропаганді, повертаються „на родину“. На щастя, таких легковірів менше серед українців, а більше серед росіян та різних перевертнів.

Нещодавно пощастило довідатися з листів про долю п'ятьох поворотців, що виїхали з Австралії.

Всі в Австралії, мабуть, чули про російського священика Дерезу та його двох синів, що виїхали в різні часи після Олімпійських змагань у 1957 та 1958 роках.

Минулого року виїхав і сторож російської церкви в Мелборні, козак із походження, на прізвище Бур'ян, що особисто знав о. Дерезу.

Коли п. Бур'ян повернувся на рідні землі, то йому дали спершу працю в колгоспі. Але в колгоспі з ним ніхто не хотів розмовляти, всі боялися. До того, щотижня він мусів з'являтися на реєстрацію до НКВД. Там його ввічливо питали, чи він задоволений поворотом, на що він відповідав, що „дуже щасливий“. Радили йому писати листи закордон. Але за кілька тижнів НКВД йому сказало, що воно бачить, що з ним ніхто не хоче розмовляти, що так працювати недобре і пообіцяло дати іншу працю в другому місці, де його ніхто не знатиме.

Бур'ян скоро зник із села і опинився аж на Колімі (за 12 тисяч кілометрів від рідної землі).

І яка несподіванка — аж тут він зустрівся із мелборнським пан-отцем Дерезою.

***

Третьою жертвою повороту стало подружжя Іванових. Він був малюнком у Мелборні, заробляв добрі гроші і вже довгий час усіх агітував за поворот „на родину“. Дехто з його знайомих аж побоювався, бо він нагадував советського агента.

Та ось поїхав і він із дружиною.

Він сподівався, що його по прибутті пароплава до Лондону літаком заберуть разом з дружиною просто до Москви. Але сталося так, що він поплив і далі пароплавом, але, замість Москви, потрапив до Львова, до контрольного (перевірочного) пункту. Живучи в холодному бараці, він замеджував на шлункову

хворобу і потрапив до лікарні. Його тут чекали нові розчарування: він побачив, якою баландою годують хворих. Він заявив медсестрі, що його не задовольняють такі харчі та ще при шлунковій хворобі. Сестра сказала про це головному лікареві. Прийшовши, лікар вислухав скарги Іванова. Хворий сказав, що він сподівався, що тут тепер зовсім інші порядки, а воно не краще, як було й до війни. Більше того, його, хворого на шлунок, годують такими поганими харчами.

Лікар сказав Іванову, що харчі йому замінять дієтичним харчуванням, а через те, що він такий нервовий, йому dadуть застрик для заспокоєння. Іванову після застрику відразу погіршало, а наступного дня звелили його відвезти до дружини в барак. Там він за два дні і помер.

Виїхавши до знайомих в інше місто, дружина Іванова хотіла влаштуватися на працю за фахом (вона була вчителькою), але дістала працю прибиральниці.

***

Нещодавно з німецької преси нам пощастило довідатися, що з Парижу виїхав „на родину“ проф. А. Марков. Він працював у Парижі в Сорбонському університеті, але, повіривши московським побрехенькам, повернувся до СРСР. Йому обіцяли там працю за фахом у кращому університеті, а коли приїхав, то відбувся закритий суд, і він дістав 25 років заслання в Сибір.

Один німець, що теж був на заслання й нещодавно повернувся до Західної Німеччини, розповів, що бачився з проф. Марковим у концентраційному таборі.

— Яким чином ви повернулися, що вас змусило до цього? Адже ви працювали на прекрасній посаді? — запитав проф. Маркова німець, коли професор прибув до табору.

— Тепер я думаю не про те, — відповів професор, — а про цих 25 років...

***

Наведені факти свідчать, яка гірка доля зустріче кожного, хто повернеться додому.

Ще так недавно людина з советського пароплаву, що, їдучи з Арктики, зупинився в Аделіді, говорила нашим землякам, які цікавилися справами повороту на батьківщину:

— Як погодишся бути сексотом, то, може, проживеш місяць-два дома, а потім однаковò поїдеш ведмедів пасти на північ. — Інша людина з того ж пароплаву сказала: „Ви живете, а ми спутники строім“...

Про злиденні умовини в уярмленій нашій батьківщині можна вчитати з численних листів.

Недавно одна українка в Австралії дістала листа від матері з України. Мати, між іншим, писала, що за минулий рік заробила 400 трудоднів, а за кожен трудодень заплатили по 2 карб., а кілограм хліба коштує 1 крб. 30 копійок. Кілограм цукру 14 крб., кілограм масла 25 крб. Ці цифри показують, що визиск у колгоспах досяг нечуваних розмірів.

За рік кріпацької праці людина не може купити навіть костюма, бо костюм найгіршої якості там коштує 900 крб.

Звичайна хустка, куплена тут за 5—6 шилінгів (менше години праці) в Україні коштує 80 крб.

Безвихідний стан того життя бачимо і в інших рядках листа. Жінка просить прислати алмаз (різати скло), бо у них одним алмазом користується троє сіл і його тяжко дістати.

Останнім часом з листуванням і пакунками гіршає: дехто просить рідше писати. Один лікар, до якого озвалась уперше його донька, відповів коротко:

„Я радий, що ти жива, але більше до мене не пиши“.

Так раз-у-раз доходять вістки про гірку правду підсоветського життя.

А тим часом австралійські газети жодного разу не вважали потрібним подати хоч один репортаж про ті жахливі обставини. Зате різні теревені з вихваланням життя в СРСР зустрічаємо дуже часто на сторінках австралійської преси. І ці теревені ніби з'являються в допомогу східноберлінським виданням („За возвращеніє на родину“) та численним московським агітаторам, що тут безкарно працюють.

Д. Сергієнко

(„Вільна Думка“, Австралія).

ВІСТІ З УКРАЇНИ

Петро ДОРОШКО

В 190-РІЧНИЦЮ АВТОРА "ЕНЕЇДИ"

9 вересня минуло 190 років з дня народження клясика української літератури Івана Котляревського. Цю дату відзначили на батьківщині письменника в Полтаві. Літературно меморіальний музей Котляревського відвідали в ці дні багато трудивників міст і сіл.

Літературний вечір, присвячений пам'яті автора безсмертної поеми "Енеїда", відбувся в Палаці культури турбомеханічного заводу. На вечорі виступили полтавські і київські письменники. В програму концерту, який відбувся на закінчення вечора, було включено уривки з поеми "Енеїда" і опери "На талка Полтавка".

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЗНИК

В Києві вийшов бібліографічний показник "Художня література, видана на Україні за 40 років (1917—1957)". Частина І. Українська художня література". Склали показник О. Майборода, І. Рубан, О. Старченко, відповідальний редактор — Г. Кравченко. Показник охоплює коло десяти тисяч творів красного письменства і понад 700 українських авторів.

Книжка поза своєю цінністю, як говорить автор нотатки І. Марченко, має і свої недоліки. До показника не включено численних збірок оповідань, антологій, альманахів. При переліку перекладів "Слова о полку Ігореві" не відмічено перекладу М. Рильського.

АНСАМБЛЬ БАНДУРИСТОК

При кримському обласному будинку культури створено ансамбль бандуристок. Це перший у Криму самодіяльний колектив, який оволодів грою на цьому старовинному українському інструменті.

Концерти ансамблю, як подає київська "Радянська культура", користуються великою популярністю серед населення багатьох районів Криму, де виступали бандуристки. Ансамблем керує Федір І. Поліщук.

ДВОТОМОВА АНТОЛОГІЯ

Болгарська спілка письменників підготувала до друку двотомову антологію української поезії в перекладах на болгарську мову. Перший том міститиме твори передреволюційних авторів: І. Котляревсь-

кого, П. Гулака-Артемівського, Є. Гребінки, Т. Шевченка, С. Руданського та інших. Другий том присвячений поетам підсоветського періоду.

УКРАЇНСЬКІ П'ЕСИ В ЧЕХО-СЛОВАЧЧИНІ

Київська "Літературна газета" надрукувала "Лист з Праги" Алени Моравкової, з якого виходить, що в театрах чеських міст були вже кілька разів виставлені українські п'еси в перекладі на чеську мову, зокрема такі: "Пошились у дурні", "Не судилось", "Маруся Богуславка", "Хазяїн", "Сто тисяч", "Суета".

Празький реалістичний театр поставив п'єсу "Мартин Боруля" І. Тобілевича. Крім того, виставлялися п'єси: "Назар Стодоля" Т. Шевченка, "Шельменко-денщик" Квітки-Основ'яненка, "Украдене щастя" І. Франка. У Брні один з театрів з успіхом виставив на театральному конкурсі "Лісову пісню" Лесі Українки. Там же підготовляється прем'єра п'єси "Камінний господар" цієї ж авторки. На чеську мову вже перекладено драму "У пущі".

З підсоветських українських авторів чеський глядач ознайомлений уже з такими: О. Корнійчук, Л. Дмитерко, Я. Галан, В. Минько, В. Собко.

У Братиславі вийшла в словацькому перекладі повість Марка Вовчка "Жива душа", переклад Віри Довінової.

ДИТЯЧА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

Республіканські газети від 9.6 подали вістку про те, що ЦК КПУ і рада міністрів УРСР прийняли постанову про "переклад на українську мову "Дитячої енциклопедії", видання якої здійснює тепер Академія педагогічних наук РСФСР. Енциклопедія має містити загальні відомості з основ наук в обсязі середньої школи. Складатиметься з десяти томів, побудованих не за алфавітом, а за тематичним принципом. Перші два томи присвячені формі і будові землі, її поверхні, надрам, її рухові у світовому просторі. Третій том носитиме назву "Числа і фігури. Речовина і енергія", четвертий — "Рослини і тварини", п'ятий — "Техніка", шостий — "Людина", восьмий — "Літерату-

У рідколіссі...

У рідколіссі сонце і тепло
І заколисую дрімотна тиша.
Тут заснило вересу стебло,
Поглянеш —

і на серці веселіше.
Тут вітерець внизу
ледь тільки дише,

А в гушчині,
де дуб підніс чоло,
Неждано зашуміло, загуло,
Так, ніби вихорем
гілья колише.

Ходімо вглиб —
там ягода і гриб,
Як музика, сосни старої скрип,
Покиньмо це
дрімотне рідколісся.
Там горлиця гуркоче віддалік,
Літам зозуля підбиває лік,
Там все, що серцю
може дати Полісся.

ра і мистецтво", дев'ятий — "Наша батьківщина" і десятий — "Зарубіжні країни". Перший том має вийти у видавництві "Радянська школа" на початку 1960 року. Тираж — 100 тисяч примірників".

Нотуючи це повідомлення, мусимо поставити запит: невже ж немає в Україні фахівців, які зуміли б самостійно створити подібну енциклопедію? Чи не є це дальший крок у напрямі "уравніловки" всіх національностей СРСР на російський манір?

ПРЕСОВА КОНФЕРЕНЦІЯ В СПУ

Київська "Літературна газета" повідомляє, що у Спільці письменників України відбулася пресова конференція для акредитованих у Москві кореспондентів закордонних газет, журналів та пресових агентств. На конференції були присутні представники польської, угорської, американської, англійської, французької, італійської, західнонімецької та японської преси.

На запитання журналістів відповідали такі письменники: В. Козаченко, Л. Новиченко, Ол. Полторацький, С. Олійник, Г. Плоткін та А. Мороз.

Гості цікавилися структурою та діяльністю Спільки письменників України, умовами праці її членів, видавничою діяльністю та новими творами письменників.

МУЗЕЙ ШЕВЧЕНКА В КИЄВІ

Музей, як інформус "Молодь України", поповниться новими речами, в тому числі картинами і скульптурами визначніших майстрів. Заплановано відкрити дві нові зали. Музей був відкритий десять років тому.

Нещодавно музей відвідала молодь різних народів СССР та са-телітних держав, записавши в про-пам'ятній книзі свої враження. Ере-ванські юнаки і дівчата написали, між іншим, таке: "Його твори ві-чно будуть славити український на-род". Угорським студентам нале-жать такі слова: "Той, хто жив і працював для народу, боровся за нього, — вічно житиме в пам'яті всього людства". Залишили свої но-татки і виїжджаючи на цілині зем-лі в Казахстан. Вартий уваги за-пис педагогів Дрогобиччини: "Ми будемо виховувати таких же пат-ріотів рідної Батьківщини, свого на-роду, яким був революціонер-де-мократ Т. Г. Шевченко".

МУЗЕЙ КОЦЮБИНСЬКОГО

Для вшанування пам'яті М. Коцю-бинського відкрито нещодавно в Чернігові меморіальний музей його імені. Музей має кілька відділів. У літературному відділі можна огля-нути переклади творів письменни-ка, видані різними мовами світу. Відділ знайомить відвідувачів і з критичною літературою про твори Коцюбинського, з сценаріями філь-мів та п'єсами, написаними за його творами. У музеї виставлено також багато особистих речей письменни-ка (За "Нашою культурою").

УКРАЇНСЬКА ПУБЛІКАЦІЯ У СЛОВАЧЧИНІ

У Словаччині вийшла з друку в перекладі на українську мову книжка "З історії чехо-словацько-українських зв'язків". Мова йде про культурні зв'язки цих народів у минулому. Видала її словацька Ака-демія наук, розпочавши цим видан-ня серії праць про міжслов'янські зв'язки. Для видання цієї серії Ака-демія наук використовує не лише словацьких, а і чужих славістів.

В цьому збірнику вміщено статті чеських, словацьких та українських авторів, він присвячений "100-літтю з дня народження великого укра-їнського письменника Івана Франка, революційного демократа і борця за ідею слов'янської взаємності".

ПОЛЬСЬКІ МЕМУАРИ ПРО КОЗАКІВ

Польське видавництво "Оссоліне-ум" випустило минулого року кни-гу мемуарів Казімежа Сарнецького "Паментнікі з часу Яна Собеского, 1691—1696". Ця публікація, як зазна-чає варшавська "Наша культура" в числі за червень, містить багато зга-док про козаків, козацьких полко-водців, православних та уніятських владик, про міста та ріки України. Є цікаві згадки про бандуриста Ве-соловського, який проживав на дво-рі короля, граючи для нього на бан-дурі українські думи та пісні. Де-коли Собеський помагав бандурист-ові співати козацьку пісню про Варну.

ЗАПОРІЗЬКА МІКРОЛІТРАЖКА

Нарешті в Україні почнеться про-дукція автомобілів. В Кременчуку споруджується завод вантажних ав-томобілів, а на запорізькому заводі "Комунар" підготовляється серійне виробництво малолітражного ав-томобіля. Про останній пише "Роб. Газета" називаючи його "молодшим братом "Москвича"". Ось деякі тех-нічні дані про новий автомобіль: об'єм циліндрів двигуна майже вдвоє менший, ніж у "Москвича", і вчетверо менший, ніж у "Волги". В мікролітражці міститиметься четверо пасажирів. Її швидкість — 90 км/год. Витрати пального — 6 л/100 км. Вага машини без пального та ін-струменту — 600 кг. Автомобіль за-безпечує велику маневровість. Дви-гун знаходиться позаду. Попереду міститься бак для пального, запас-не колесо, інструмент, місце для багажу. Двигун — чотирициліндро-вий, з верхніми клапанами і повіт-ряним охолодженням. Його при-близна потужність — 20—25 кінсь-ких сил. Мікролітражка не має ра-ми. Всі механізми кріпляться до жорсткої коробки несучого кадоба. Шини безкамерні. Гальма з гідрав-лічним приводом є на всіх колесах.

Завод почав виготовляти перші зразки мікролітражки. Від вересня до початку грудня будуть вестися випробування. В другій половині наступного року має з'явитися пер-ша партія цих автомобілів. Над мо-делем мікролітражки працювали конструктори та експериментатори ряду советських автозаводів.

"КОМУНІСТИЧНЕ ЖИТТЯ"

Під рубрикою "Читач продовжує розмову" вже від довшого часу міс-тяться в "Робітничій газеті" статті

про те, як "жити і працювати по-комуністичному". Містяться там де-коли цікаві вістки. Так, напр., у числі за 4. 6 один пенсіонер з Дніп-родзержинську пише: "Ніде правди діти, серед робітників зустрічають-ся і такі, що стараються догодити майстрові, начальникові цеху. Трап-ляються і такі, що і "могорич по-ставляють, так і стеляться перед на-чальством". У свою чергу залізни-чний ремонтер з Меджибожа, Хмель-ницької обл. показує дещо інше: "Але у нас є люди, які не будуть працювати без оплати жодної хви-лини. Посадивши деревця у себе в садибі, він і на світанні піднімаєть-ся, щоб їх полити, і пізно ввечері попрацює. То свої саджанці, а то — чужі... Люди... все ділять на "своє" і "чуже". А один слюсар меб-льової фабрики з Білич на Київщи-ні говорить про товариша праці, уже літню людину, який ховав зве-чора деталі на те, щоб другого дня можна було працювати. Інші про-стоювали, а він працював. Коли при перевірці було виявлено, що в нь-ого деталей стільки, що й цілій бри-гаді вистачило б на зміну, він ви-правдувався: "Ви, хлопці, — молоді, якщо й простоїте, заробітної плати вам вистачить, а в мене сім'я".

РОСТЕ НАСЕЛЕННЯ АВСТРАЛІЇ

Перед вибухом другої світової війни експерти заповідали, що в 1977 році Австралія матиме сім із половиною міль. населення, але зго-дом воно почне зменшуватись. Тим часом урядова статистика з мину-лого березня подає, що населення Австралії перейшло 10 мільйонів осіб, себто збільшилось на понад 25 відсотків упродовж минулого деся-тиріччя. 1789 р., прибули в Австра-лію (тодішню брит. колонію Нью Савт Вейлс) перші поселенці — 645 осіб. Коло 1850 року країна вже ма-ла понад 400.00 жителів, а в 1900 р. майже чотири мільйони.

По другій світовій війні Австралія широко відкрила двері для емігра-ції з Європи, з цього теж скориста-ли українські втікачі з-під Советів і багато їх виїмгрувало в Австра-лію.

У дописі про життя філії ОДУМ-у в Чикаго в числі 62 "Молодої Укра-їни" сталася помилка, а саме: в списку складу новообраної управи філії було пропущено прізвище ре-ферента фінансів, активної одумів-ки панни ГАЛИНИ БОЙКО.

Звернення Голови ВО УНРади М. А. Лівичького через Радіо-Рим

(Закінчення зі стор. 2-ої обкладинки)

жаві українським народним масам жилося куди вільніше й заможніше, ніж під ярмом російських царів. Після кривавого зруйнування Меншиковим столиці Мазепи — Батурина — та після поразки шведсько-українського війська під Полтавою, цар Петро пороздавав величезні маєтності в Україні всім отим Меншиковим, Галіциним, Толстим та іншим, на яких мусіли проливати свій піт вільні перед тим українські козаки й селяни, що їх остаточно закріпостила цариця Катерина. Чому ж тоді "пролетарська, робітничо-селянська" Москва возвеличує царя Петра та його сатрапів меншикових, як народніх героїв, і таврує "реакційністю" Мазепу й вірну йому старшину, яка, борючись за волю України, не завагалася віддати для добра Батьківщини не тільки свої маєтності, поконфісковані Москвою, але й своє життя?

Полтавський бій — це зловісна для України подія. Бо від того часу Москві вдалося таки приборкати Україну й обернути її на свою провінцію. Але дух Мазепи й мазепинців, дух мазепинства жив продовж століть серед українського народу.

Після поразки під Полтавою Україна переживала тяжке лихоліття і не мала сил здобутися на повну боротьбу. Але на чужині, в еміграції, мазепинці, під проводом обраного на гетьмана по смерті Мазепи Пилипа Орлика, ще довгі десятиліття викривали перед світом імперіалістичне обличчя московських загарбників. І коли в 19-му столітті в Україні постав рух національного відродження, царська Росія охрестила той рух мазепинством і переслідувала мазепинців, стверджуючи тим самим невмирущість ідеї гетьмана Мазепи.

Історія повторюється! Коли советська Москва підступно напала на створену волею українського народу в 1917 році Українську Народню Республіку, вона охрестила петлюрівством новітній український національно-визвольний рух, а петлюрівцями тих, що боролися за народоправну, вільну й незалежну Україну. І так само, як колись Мазепу й мазепинців, Москва — тепер советська і ніби "пролетарська" — таврує творців Української Народ-

ньої Республіки — Грушевського, Петлюру, Винниченка й інших, як "запроданців інтервентів" та речників "буржуазії й капіталізму", хоч ці українські патріоти й державні мужі були виходцями з народу, а в Українській Народній Республіці було встановлено справжній демократичний лад і забезпечені всі права українського селянства й робітництва на землю і на плоди своєї праці.

Історія і далі повторюється: коли після трилітньої війни советській Москві, в кінці 1920 року, вдалося таки окупувати територію незалежної Української Народньої Республіки — на чужину, в еміграцію, як колись Мазепа й Орлик, пішов Головний Отаман Петлюра з урядом і рештками військ Української Народньої Республіки, щоб тут, у вільному світі, продовжувати українську визвольну акцію. Тепер це завдання лежить на Президентові УНР в екзилі, на Українській Національній Раді та на Виконному Органові, від імені якого я до вас говорю. І я можу запевнити вас, українські громадяни і громадянки на Батьківщині, що по яких етапах не йшла б іще в майбутньому світова політика, українці у вільному світі, а зокрема Державний Центр Української Народньої Республіки в екзилі, виконають свій обов'язок перед Україною: **говорити світові про непохитне прагнення українського народу відновити свою справді незалежну, соборну й народоправну державу й викривати справжнє обличчя імперіалістичної Москви, що поневоле численні вільнолюбні народи і встановила у своїй деспотії — Советському Союзу — режим нечувакого господарського, політичного й соціального гніту.**

Українці й Українки на Батьківщині! Нинішня міжнародня ситуація дуже складна і несприятлива. Перед нами ще тяжкий і тернистий шлях! Я можу лише повторити ті слова, з якими звертався до Вас 10 травня ц. р. через Радіо-Рим з нагоди свого перебування в столиці Італії:

"Державний Центр Української Народньої Республіки знає, в яких невимовно тяжких і небезпечних умовах Вам доводиться боронити свої життєві права. Але ще ніколи в історії людства жодна імперія,

жодна тоталітарна диктатура, жодна тиранія не тривала безконечно. День визволення і відновлення справжньої української державности прийде неминуче! Ми подивляємо Вашу мужність, Ваш патріотизм, Вашу стійкість! Ми наємо, що національна свідомість, палка любов до своєї Батьківщини і непохитна воля відновити свою незалежну народоправну державу живуть серед українського селянства, робітництва, інтелігенції, а також і серед тих українських комсомольців і комуністів, які тепер маскуються, бо не можуть виявити своїх справжніх почуттів. Ми знаємо, що молоде покоління українців, українська молодь, виростаючи у підневільних умовах, затримала український патріотизм і готова на жертви для свободи і незалежності свого рідного краю. Ми знаємо, що коли настане остання вирішальна година, мільйони українців стануть в обороні найсвятіших прав України. Будьмо ж мужні і витривалі до кінця — Ви там, на Батьківщині, і ми тут, Ваші висланці — на чужині! В цій мужності й витривалості, у взаємній солідарності й допомозі, — ми досягнемо перемоги: визволення українського народу і відновлення його суверенної держави!"

(Укр. Інф. Бюро)

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

Д. Грушецький, Чикаго. Дякуємо за слова признання, за допомогу й заохочення до праці в майбутньому. Такі листи, як Ваш, стверджують правильність наших позицій і допомагають переборювати труднощі.

В. Онуфрієнко, Австралія. Дякуємо за поезію. Підуть у ближчих числах. Привіт!

П. Лимаренко, Філадельфія. Частину фотографій знайдете в цьому числі. Дякуємо і очікуємо нових.

О. Збурський, Чикаго. Пришліть нам щось такого рівня, як "Ноктюрн" — охоче надрукуємо.

Лір Громовий, Аделаїда. Матеріали Ваші цікаві, але заторкують проблемами, що їх потрібно було б піднести не на сторінках "Молодої України", яка зі зрозумілих причин не може брати голосу в подібних справах.

В. Лукаш, Монмонт, США. Дякуємо за дружні слова. Бажані Вам числа "Молодої України" вислано.

П. Клименко, США. Дякуємо за признання нашої праці та за цікавого

листа. Ми вважаємо, що кожне політичне середовище відіграло свою більшу чи меншу роль в нашій вільній боротьбі, кожне мало свої додатні і від'ємні прикмети, в тому числі й гетьманці. Якби наші політичні середовища, включно з ними, платформа яких найбільше відповідає "Молодій Україні", не робили серйозних помилок, то ми сьогодні були б не на еміграції, а у вільній українській державі. На помилках, звичайно, можна вчитись, але ця наука, на жаль, покищо дає тільки теоретичну — та й то не завжди — сатисфакцію.

О. Коновал, Чикаго. Дякуємо за бажання допомогти і за практичні поради. Можливо дещо зробимо в цьому напрямку.

Д. Завертайло, Чикаго. Шановний друже, для "Молодої України" Ви не тільки зробили більше, ніж будь-хто з наших кольпортерів, але більше, ніж окремі філії ОДУМ-у. Якби ми мали бодай п'ять Завертайлів — "Молода Україна" не потребувала б журитися фінансовими проблемами.

М. Дзябенко, Нью-Йорк. Дякуємо за листа і за цінні інформації. Різдвяні картки вже вислано.

ДО ВСІХ НАШИХ АВТОРІВ. Матеріали для "Молодої України" просимо друкувати на машинці через інтервал, з одного боку аркуша. Це заощаджує нам багато часу і звільняє від не завжди присмних дискусій зі складачами.

КОЛЬОРОВІ РІЗДВЯНІ КАРТКИ

4 малюнки в українському стилі,
виконані Аллою Йогансен.

Видавництво "Молода Україна". Замовляйте в наших
кольпортерів та безпосередньо в адміністрації
"Молодої України".

Кошти з реалізації цих карток призначені на
пресовий фонд нашого видавництва.

УКРАЇНСЬКА ФІРМА

BLOOR REAL ESTATE LTD.

1072 Bloor St. West

Tel.: LE -1-2471

Михайло МУЦАК
REALTOR

ЗВЕРТАЙТЕСЯ В СПРАВІ КУПІВЛІ Й ПРОДАЖУ РЕАЛЬНОСТЕЙ
ДО ФІРМИ

BLOOR REAL ESTATE LTD.

ТУТ ЗАВЖДИ ЗНАЙДЕТЕ ДРУЖНЮ ПОРАДУ Й ДОПОМОГУ

У СПРАВІ КУПІВЛІ Й ПРОДАЖУ РЕАЛЬНОСТЕЙ

звертайтесь

до

найбільшого українського бюро продажу реальностей

R. CHOLKAN Real Estate Ltd.

527 Bloor St. W.

Toronto, Ont.

Tel.: LE 2-4404

ГОТЕЛІ — КАМ'ЯНИЦІ — ДОМИ — ПІДПРИЄМСТВА

Єдина на вулиці Квін
українська крамниця меблів
і домашнього устаткування

ALPHA FURNITURE CO. LTD.

735 Queen St. W.

Tel.: EM 3-9637

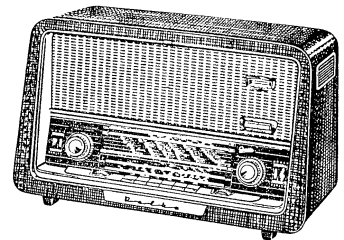
та

ALPHA WAREHOUSE

587 Queen St. W.

Tel.: EM 8-3336

Радіоапарат німецької марки
GRAETZ — POLKA.

Для тих, що бажають мати
щось справді надзвичайне.
Бездоганна звукова система
т. зв.

Concert Hall Diffusion System.

2 звукові перестри,
6 автоматичних перемикачів
(push buttons)

та інші найновіші
удосконалення.

Також великий вибір апаратів
інших марок.

Звертайтеся до нас
за каталогами.

Звертаємо увагу Шановних Читачів на нову адресу Редакції та Адміністрації "Молодої України": "Moloda Ukraina", Postal Station "E", Box 8, Toronto, Ont., Canada.

ОГОЛОШЕННЯ

Вийшло друком друге видання
брошури В. Гришка

"ХТО З КИМ І ПРОТИ КОГО?"

Придбати можна у всіх Красних
Представництвах ВО та Т-вах
Сприяння УНРаді
та Прихильників УНР.

Ціна 25 амер. центів або відповідно
в іншій валюті.